
5. SEIMAS

5.1. SEIMAS KAIP TAUTOS ATSTOVYBĖ

Seimas – Tautos atstovybė ir jo funkcijos

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada (pakartota 2015 m. gruodžio 30 d. nutarime)

Pagal Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį valstybės valdžią Lietuvoje vykdo *inter alia* Seimas. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad: konstitucinė Seimo, kaip Tautos atstovybės, prigimtis lemia ypatingą jo vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje, jo funkcijas bei įgaliojimus, būtinus funkcijoms vykdyti; Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt. (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas, 2010 m. spalio 27 d. išvada).

Seimas – Tautos atstovybė (Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas

<...> pagal Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalį Seimo nariai yra Tautos atstovai. Taigi pagal Konstituciją tik Seimas yra Tautos atstovybė, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją negali būti ir nėra priešpriešos tarp aukščiausios suverenios galios, kurią Tauta vykdo tiesiogiai, ir aukščiausios suverenios galios, kurią Tauta vykdo per savo demokratiškai išrinktus atstovus – Seimo narius. Taigi pagal Konstituciją negali būti ir nėra priešpriešos tarp Tautos ir jos atstovybės – Seimo: Seimas įgyvendina tuos įgaliojimus, kuriuos Tauta jam nustatė savo priimtoje Konstitucijoje (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas).

Vadinasi, aiškinant Konstituciją negali būti priešpriešinamos tiesioginio (referendumu) ir netiesioginio (per Tautos atstovybę – Seimą) Tautos aukščiausios suverenios galios vykdymo formos.

5.2. SEIMO FUNKCIJOS IR ĮGALIOJIMAI

5.2.1. Bendrosios nuostatos

Seimo funkcijos ir įgaliojimai

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas

<...> Aiškindamas konstitucinius Seimo įgaliojimus Konstitucinis Teismas yra konstatavęs:

– Seimas – Tautos atstovybė; konstitucinė Seimo, kaip Tautos atstovybės, prigimtis lemia ypatingą jo vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje, jo funkcijas bei įgaliojimus, būtinus funkcijoms vykdyti (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d. 2010 m. gegužės 13 d. nutarimai, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas);

– Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: Seimas leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt. (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d., 2010 m. gegužės 13 d. nutarimai, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas);

– minėtos Seimo, kaip demokratinės teisinės valstybės Tautos atstovybės, funkcijos yra konstitucinės vertybės; pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, kiti teisėkūros subjektai negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigiamos minėtos Seimo konstitucinės funkcijos arba būtų suvaržomos galimybės jas vykdyti, nes taip būtų kliudoma Seimui – Tautos atstovybei efektyviai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d., 2010 m. gegužės 13 d. nutarimai);

– teisės aktais turi būti nustatyta tokia Seimo struktūra ir darbo tvarka, apibrėžti tokie Seimo santykiai su kitomis valstybės institucijomis, įtvirtintas toks Seimo nario teisinis statusas, kad Seimas – Tautos atstovybė galėtų vykdyti savo konstitucines funkcijas, o Seimo nariai galėtų nepertraukiamai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinius įgaliojimus ir eidami savo pareigas vadovautusi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine, nebūtų varžomi jokių mandatų (Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas);

– leisdamas įstatymus, vykdydamas kitas funkcijas Seimas, taip pat kiekvienas Seimo narys yra saistomi Konstitucijos, konstitucinių įstatymų ir įstatymų, taip pat Seimo statuto, turinčio įstatymo galią (Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas);

– pagal Konstituciją Seimo įgaliojimai gali būti nustatomi ir yra nustatyti ne tik Konstitucijoje, bet ir įstatymuose; kai kuriais atvejais tai, kad tam tikri Konstitucijoje įtvirtinti Seimo įgaliojimai gali būti sukonkretinami įstatymais, Konstitucijoje yra nurodyta tiesiogiai; Seimas, kaip Tautos atstovybė, turi teisę įstatymais nustatyti ir tokius savo įgaliojimus, kurie nėra *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje, tačiau yra skirti Seimo konstitucinėms funkcijoms įgyvendinti; kaip įgyvendindamas Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintą teisę įstatymais sukonkretinti savo tam tikrus konstitucinius įgaliojimus, taip ir įstatymais nustatydamas tokius savo įgaliojimus, kurie nėra *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje, Seimas yra saistomas Konstitucijos (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai).

Seimo pareiga tais atvejais, kai leidžiant įstatymus būtina remtis specialiomis žiniomis ar specialia (profesine) kompetencija, gauti reikalingą informaciją ir į ją atsivėlgti

Konstitucinio Teismo 2014 m. vasario 27 d. sprendimas

Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra pažymėjęs, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas atsakingo valdymo principas (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2004 m. lapkričio 5 d. išvada, 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis aiškumas, kuris suponuoja privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus,

darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2004 m. sausio 26 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas 2006 m. balandžio 4 d. nutarime yra konstatavęs, jog Konstitucija nesuponuoja tokios Seimo veiklos, kad Seimas visą įstatymų leidybai bei kitoms jo funkcijoms vykdyti reikalingą informaciją rinktų pats, nepasikliaudamas kitų valstybės institucijų pateikiama informacija.

Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, jog konstituciniai atsakingo valdymo, teisinės valstybės principai suponuoja tai, kad tais atvejais, kai leidžiant įstatymus būtina remtis specialiomis žiniomis ar specialia (profesine) kompetencija, Seimas iš atitinkamų valstybės institucijų turėtų gauti reikalingą informaciją ir į ją atsižvelgti.

Seimo funkcijos ir įgaliojimai

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada

Seimo konstituciniai įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijos 67 straipsnyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad Seimas *inter alia*: leidžia įstatymus (2 punktas); steigia įstatymo numatytas valstybės institucijas bei skiria ir atleidžia jų vadovus (5 punktas); pritaria ar nepitaria Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai (6 punktas); svarsto Ministro Pirmininko pateiktą Vyriausybės programą ir sprendžia, ar jai pritarti (7 punktas); Vyriausybės siūlymu steigia ir panaikina Lietuvos Respublikos ministerijas (8 punktas); prižiūri Vyriausybės veiklą, gali reikšti nepasitikėjimą Ministru Pirmininku ar ministru (9 punktas); tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (14 punktas); nustato valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus (15 punktas); ratifikuoja ir denonsuoja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, svarsto kitus užsienio politikos klausimus (16 punktas); įveda tiesioginį valdymą, karo ir nepaprastąją padėtį, skelbia mobilizaciją ir priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas (20 punktas).

Pažymėtina, kad Konstitucijos 67 straipsnyje įtvirtintų Seimo konstitucinių įgaliojimų sąrašas nėra baigtinis – įvairiuose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse) yra nustatyta daugiau Seimo įgaliojimų. Pagal Konstituciją Seimo įgaliojimai gali būti nustatomi ir yra nustatyti ne tik Konstitucijoje, bet ir įstatymuose.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 13 d. nutarime yra konstatavęs, jog iš Konstitucijos nuostatų, kuriose nustatyti Seimo įgaliojimai, matyti, kad Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: Seimas leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt.

Taigi įstatymų leidyba yra viena svarbiausių, bet ne vienintelė Seimo funkcija.

Seimo įgaliojimai

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 67 straipsnyje įtvirtintų Seimo konstitucinių įgaliojimų sąrašas nėra baigtinis – įvairiuose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse) yra nustatyta daugiau Seimo įgaliojimų (2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, 2014 m. birželio 3 d. išvada). <...>

<...>

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad pagal Konstituciją Seimo įgaliojimai gali būti nustatomi ir yra nustatyti ne tik Konstitucijoje, bet ir įstatymuose; kai kuriais atvejais tai, kad tam tikri Konstitucijoje įtvirtinti Seimo įgaliojimai gali būti sukonkretinami įstatymais, Konstitucijoje yra nurodyta tiesiogiai; Seimas, kaip Tautos atstovybė, turi teisę įstatymais nustatyti ir tokius savo įgaliojimus, kurie nėra *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje, tačiau yra skirti Seimo konstitucinėms funkcijoms įgyvendinti; ir įgyvendindamas Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintą teisę įstatymais sukonkretinti savo tam tikrus konstitucinius įgaliojimus, ir įstatymais nustatydamas tokius savo įgaliojimus, kurie nėra *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje, Seimas yra saistomas Konstitucijos (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai), taigi ir konstitucinio teisinės valstybės principo.

<...>

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad teisės aktais turi būti nustatyta tokia Seimo struktūra ir darbo tvarka, apibrėžti tokie Seimo santykiai su kitomis valstybės institucijomis, įtvirtintas toks Seimo nario teisinis statusas, kad Seimas – Tautos atstovybė galėtų vykdyti savo konstitucines funkcijas, o Seimo nariai galėtų nepertraukiamai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinius įgaliojimus ir eidami savo pareigas vadovautųsi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine, nebūtų varžomi jokių mandatų; leisdamas įstatymus, vykdydamas kitas funkcijas Seimas, taip pat kiekvienas Seimo narys yra saistomi Konstitucijos, konstitucinių įstatymų ir įstatymų, taip pat Seimo statuto, turinčio įstatymo galią (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas).

Seimo teisė gauti konstituciniams įgaliojimams vykdyti reikalingą informaciją; reikalavimai valstybės institucijų informacijos, *inter alia* veiklos ataskaitos, teikimo Seimui teisiniu reguliavimui

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, kad tinkamai vykdytų savo, kaip parlamento, funkcijas ir įgyvendintų savo konstitucinius įgaliojimus, Seimui – Tautos atstovybei reikia turėti išsamią, objektyvią informaciją apie valstybėje ir visuomenėje vykstančius procesus, apie padėtį įvairiose valstybės bei visuomenės gyvenimo srityse ir jose kylančias problemas; tokios informacijos turėjimas yra būtina prielaida tam, kad Seimas galėtų efektyviai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, kad jis deramai vykdytų savo konstitucinę priedermę (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai). Pagal Konstituciją Seimas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos gauti jo konstituciniams įgaliojimams vykdyti reikalingą informaciją (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas).

Konstitucija, *inter alia* jos 84 straipsnio 18 punktas, kuriame įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas daro Seime metinius pranešimus *inter alia* apie padėtį Lietuvoje, 101 straipsnio 1 dalis, kurioje numatytas Vyriausybės arba atskirų ministrų atsiskaitymas už savo veiklą Seimo reikalavimu Seime, 134 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valstybės kontrolierius teikia Seimui išvadą apie metinę biudžeto vykdymo apyskaitą, suponuoja, kad Seimui, kaip Tautos atstovybei, teikiama įvairi informacija apie valstybės ir visuomenės gyvenimą ir įvairių valstybės institucijų veiklą. Gauti tokią informaciją yra viešasis interesas, susijęs su Konstitucijos preambulėje įtvirtintu atviros visuomenės siekiu, Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintu principu, kad Lietuvos valstybė yra

respublika, įvairiose Konstitucijos nuostatose įtvirtintais parlamentinės demokratijos principais.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad konstitucinis valstybės valdžių padalijimas ir sąveika, Seimo vykdomos parlamentinės kontrolės ir biudžetinė funkcijos suponuoja įstatymų leidėjo galimybes reglamentuoti ne tik Vyriausybės ir kitų vykdomųjų institucijų, bet ir tų institucijų, kurios pagal Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį nėra priskiriamos nei vykdomajai, nei teisminei valdžiai, vadovų Seimui, kaip Tautos atstovybei, susipažinti ir (ar) apsvarstyti atitinkamais būdais ir tvarka teikiamą informaciją, *inter alia* metinę institucijos veiklos ataskaitą. Tai darydamas įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos. Konstitucijos 5 straipsnyje (jo 1, 2 dalyse) ir kituose jos straipsniuose įtvirtintas valdžių padalijimo principas, 67 straipsnyje įtvirtintų Seimo įgaliojimų visumoje atsispindinčios Seimo funkcijos nesuponuoja *inter alia* tokio valstybės institucijų informacijos, taigi ir veiklos ataskaitos, teikimo Seimui teisinio reguliavimo, pagal kurį, Seimo skiriamiems (ir Seimo pritarimu Respublikos Prezidento skiriamiems) valstybės institucijų vadovams pateikus informaciją ataskaitos forma, atitinkamos valstybės institucijos (ar jos vadovo) žinybinio, finansinio ar statistinio atsiskaitymo (kaip informacijos teikimo) Seimui procedūra būtų laikoma nebaigta tol, kol Seimas nėra ataskaitai pritaręs, t. y. būtų reikalaujama, kad Seimas ne tik susipažintų su ataskaitoje pateikta informacija ir šią informaciją apsvaistytų, bet ir dėl pateiktos ataskaitos priimtų specialų nutarimą, kuriuo jai pritarėtų.

<...> demokratinėje teisinėje valstybėje valstybės institucijos, jų pareigūnai savo veikloje turi vadovautis įstatymais ir teise; įgyvendindami visuomenei ir valstybei reikšmingas funkcijas, valstybės institucijos, pareigūnai neturi patirti grėsmės, jeigu savo pareigas vykdo nepažeisdami įstatymų. <...> jeigu valstybės pareigūnai savo funkcijas vykdo vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, jie turi būti apsaugoti nuo spaudimo ir nepagrįsto kišimosi į jų veiklą, sąžiningai eidami savo pareigas jie neturi patirti grėsmės savo asmeniui, teisėms ir laisvėms. Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalis, 67 straipsnį aiškinant *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste, nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, įtvirtinus Seimo įgaliojimus priimti nutarimą, pritari ar nepritari valstybės institucijos vadovo pateiktai metinei institucijos veiklos ataskaitai, šie vadovai būtų neapsaugoti nuo galimo spaudimo ar nepagrįsto kišimosi į jų veiklą, nors savo funkcijas vykdytų vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais; toks teisinis reguliavimas būtų nesuderinamas su Konstitucija, *inter alia* jos 5 straipsnio 1, 2 dalimis, 67 straipsniu; jį nustačius būtų nepagrįstai išplėsti konstituciniai Seimo įgaliojimai.

<...>

<...> Konstitucijos 76 straipsnio negalima aiškinti vien lingvistiškai, t. y. kaip reiškiančio, kad galima (pakanka) vien Seimo statute įtvirtinti Seimo darbui reikšmingus Seimo ar jo struktūrinių padalinių (*inter alia* komitetų) įgaliojimus reguliariai ar pagal pareikalavimą gauti valstybės institucijų (išskyrus teismus) ir pareigūnų, *inter alia* Seimo ar Respublikos Prezidento paskirtų valstybės pareigūnų ar jų vadovaujamų valstybės institucijų, informaciją apie jų veiklą, *inter alia* ataskaitos forma, taip pat nustatyti (eksplicitiškai ar iš dalies implicitiškai) tų pareigūnų ar jų vadovaujamų valstybės institucijų įpareigojimus reguliariai ar pagal pareikalavimą teikti Seimui informaciją, *inter alia* ataskaitų forma. Tokie su informacijos, *inter alia* ataskaitų forma, teikimu ir gavimu

susiję Seimo įgaliojimai ir įpareigojimai, taikomi pareigūnams, kurie pagal savo ar savo vadovaujamų institucijų vykdomas funkcijas ir dėl to turimas nepriklausomumo garantijas turi būti savarankiški, nustatyti ne tik Seimo statute, bet ir atitinkamos valstybės institucijos teisinę padėtį įtvirtinančiame įstatyme.

<...>

<...> pagal Konstituciją Seimas, įgyvendindamas Konstitucijos suponuojamą galimybę įstatymu reglamentuoti savo funkcijų vykdymui reikšmingos informacijos, *inter alia* ataskaitų forma, reguliarių gavimą iš valstybės institucijų (išskyrus teismus), gali nustatyti, kad generalinis prokuroras Seimui bendra tvarka reguliariai teikia informaciją apie prokuratūros veiklą, *inter alia* metinę jos veiklos ataskaitą; tačiau negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį generalinis prokuroras būtų įpareigotas Seimui ar Respublikos Prezidentui teikti informaciją ne apie apibendrintus visos prokuratūros veiklos aspektus, bet būtent apie tai, kaip Generalinės prokuratūros ir teritorinių prokuratūrų prokurorai vykdo konstitucines funkcijas.

<...>

<...> pagal Konstituciją Seimas gali nustatyti tokį jo funkcijų vykdymą užtikrinantį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos teisinės prielaidos jam gauti informaciją apie valstybės institucijų, kurių vadovus skiria Seimas arba kurių paskyrimui reikalingas Seimo pritarimas, veiklą, *inter alia* tokių institucijų vadovų teikiamos metinės institucijos veiklos ataskaitos forma.

<...>

<...> pagal Konstituciją nedraudžiama Seimo statute ir įstatymuose nustatyti tokio valstybės institucijų turimos informacijos, *inter alia* metinės veiklos ataskaitos forma, reguliaraus teikimo Seimui teisinio reguliavimo, pagal kurį Seimas, gavęs Seimo skiriamo (ir Seimo pritarimu Respublikos Prezidento skiriamo) valstybės institucijos vadovo pateiktą metinę institucijos veiklos ataskaitą, ją apsvarstytų. Kita vertus, Konstitucija, *inter alia* jos 5 straipsnio 1, 2 dalys, 67 straipsnis, nesuponuoja įstatymų leidėjo galimybių nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį Seimas, apsvarstęs valstybės institucijos vadovo pateiktą metinę institucijos veiklos ataskaitą, priimtų nutarimą jai pritarti arba nepritarti.

Analogiškai pagal Konstituciją vertintinas teisinis reguliavimas, pagal kurį atitinkamas Seimo komitetas Seimo sprendimu būtų įgaliojamas rengti Seimo valią išreiškiančio akto dėl metinės institucijos veiklos ataskaitos projektą Seimui *in corpore* svarstyti ir priimti.

<...>

Kartu pažymėtina, kad, kaip minėta, demokratinėje teisinėje valstybėje valstybės institucijos, jų pareigūnai savo veikloje turi vadovautis įstatymais ir teise; valstybės institucijų ir pareigūnų veiklos teisinio reguliavimo srityje teisinės valstybės principai įgyvendinami, be kita ko, derinant pasitikėjimą valstybės pareigūnais su jų veiklos vieša kontrole bei atsakomybe visuomenei; teisinėje sistemoje turi būti įtvirtinta galimybė atleisti iš pareigų valstybės pareigūnus, kurie pažeidžia įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią. Todėl pabrėžtina, kad Seime svarstant metinę institucijos veiklos ataskaitą arba iš joje pateiktos informacijos paaiškėjus, jog ją pateikęs valstybės institucijos vadovas gali būti pažeidęs įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškėlęs aukščiau visuomenės interesų, Konstitucijoje, *inter alia* jos 5 straipsnio 1, 2 dalyse, nustatytas valstybės valdžios vykdymo Lietuvoje padalijimas (*inter alia* Konstitucijos

67 straipsnyje atsispindinčio Seimo ir Respublikos Prezidento įgaliojimų skirti ir atleisti valstybės pareigūnus atskyrimo ir derinimo aspektu) neužkerta kelio įstatymų leidėjui nustatyti ir tokį Seimo skiriamų (taip pat Seimo pritarimu Respublikos Prezidento skiriamų) valstybės institucijų vadovų (pareigūnų) atleidimo teisinį reguliavimą (ir atsakingai plėtoti jo taikymo standartą), pagal kurį Seimas *in corpore* galėtų: 1) svarstyti ir priimti nutarimą dėl nepasitikėjimo tokiu valstybės institucijos vadovu, kaip tai numatyta Konstitucijos 75 straipsnyje (ir atitinkamose Seimo statuto nuostatose); 2) Seimo statute numatyto Tautos atstovybės valios išreiškimo valstybei svarbiais klausimais aktu (pareiškimu, deklaracija, rezoliucija ir pan.) viešai kreiptis į Respublikos Prezidentą būtent dėl Respublikos Prezidento Seimo pritarimu skiriamo valstybės institucijos vadovo (pareigūno) atleidimo pritaikant atitinkamą įstatyme nustatytą to vadovo (pareigūno) atleidimo pagrindą (juo savaime negali būti pats Seimo kreipimasis, nesaistantis Respublikos Prezidento). Tačiau vien Seimo nutarimas nepritarti Seimui pateiktai metinės institucijos veiklos ataskaitai (ar valstybės institucijos vadovo teisėtas atsisakymas pateikti Seimo prašomą informaciją) negali būti pagrindas Seimui svarstyti ir priimti nutarimą dėl nepasitikėjimo pareiškimo Seimo skiriamu valstybės institucijos vadovu (taip pat dėl siūlymo Respublikos Prezidentui atleisti jo Seimo pritarimu skiriamą valstybės institucijos vadovą iš einamų pareigų).

5.2.2. Įstatymų leidyba

Seimo prerogatyvos tvirtinti valstybės biudžetą, nustatyti mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus, nustatyti konstitucinių įstatymų sąrašą

Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas

<...> pagal Konstituciją tam tikri įstatymai referendumu negali būti priimami, kaip antai:

– pagal Konstitucijos 67 straipsnio 14 punktą Seimas tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas; Konstitucijos 130 straipsnyje nustatyta, kad valstybės biudžeto projektą sudaro Vyriausybė ir pateikia Seimui ne vėliau kaip prieš 75 dienas iki biudžetinių metų pabaigos; pagal Konstitucijos 131 straipsnio 1 dalį valstybės biudžeto projektą svarsto Seimas ir tvirtina įstatymu iki naujųjų biudžetinių metų pradžios; kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarime, biudžetinė Seimo funkcija yra klasikinė ir viena svarbiausių demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijų;

– pagal Konstitucijos 67 straipsnio 15 punktą Seimas nustato valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus; Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta Seimo prerogatyva nustatyti mokesčius (Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 9 d., 2000 m. kovo 15 d. nutarimai, 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2013 m. gruodžio 16 d. nutarimas), kad valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus nustato tik Seimas (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 26 d., 2002 m. birželio 3 d., 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimai);

– pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį konstitucinių įstatymų sąrašą 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustato Seimas; kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 1 d. nutarime, pagal Konstituciją konstitucinių įstatymų sąrašą nustato tik Seimas.

5.2.3. Biudžetinė funkcija

Žr. 11. Valstybės biudžetas ir finansai, 11.1. Valstybės biudžetas. Valstybės turiniai įsipareigojimai. Mokesčiai.

5.2.4. Parlamentinė kontrolė

Parlamentinė demokratija; valstybės valdžių sąveika; parlamentinė kontrolė

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas

<...> Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 21 d. sprendime konstatavo:

– Konstitucija įtvirtina parlamentinę demokratiją; tačiau parlamentinė demokratija nėra „konvento valdymas“, ji nėra tokia sistema, kurioje parlamentas tiesiogiai organizuoja kitų valstybės ar savivaldybių institucijų darbą arba gali bet kada įsikišti į bet kurios viešąją valdžią įgyvendinančios valstybės ar savivaldybių institucijos (jų pareigūnų) veiklą; parlamentinė demokratija nėra ir tokia sistema, kurioje parlamentas, esant nors menkiausiai dingsčiai, gali kontroliuoti bet kokius tokių institucijų (jų pareigūnų) sprendimus, inicijuoti sankcijų taikymą atitinkamiems asmenims, juo labiau pats priimti sprendimus už atitinkamą kompetenciją turinčias valstybės ar savivaldybių institucijas (jų pareigūnus), t. y. priimti tokius sprendimus, kuriuos gali priimti tik atitinkamą kompetenciją turinčios valstybės institucijos (jų pareigūnai), pavyzdžiui, teismai, prokurorai, Valstybės kontrolė, ikiteisminio tyrimo institucijos, įstatymuose numatyti operatyvinės veiklos subjektai;

– Konstitucijoje įtvirtintas parlamentinės demokratijos modelis yra racionalus ir nuosaikus; jis nėra grindžiamas vien parlamentine kontrole, vien tarpinstituciniais stabdžiais ir atsvaromis; ne menkesnis vaidmuo parlamentinėje demokratijoje tenka tarpfunkcinei partnerystei, grindžiamai *inter alia* pasitikėjimu. Konstitucinio Teismo aktuose yra konstatuota, kad „įgyvendinant bendruosius valstybės uždavinius, vykdamas jos bendrąsias funkcijas tarp valstybės institucijų yra tarpfunkcinė partnerystė, taip pat tarpusavio kontrolė ir atsvara“ (Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d., 1998 m. balandžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai); Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad „valstybės valdžių sąveika negali būti traktuojama kaip jų priešprieša ar konkurencija, vadinasi, ir stabdžiai bei atsvaros, kuriuos teisminė valdžia (jos institucijos) ir kitos valstybės valdžios (jų institucijos) turi viena kitos atžvilgiu, negali būti traktuojami kaip valdžių priešpriešos mechanizmai“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas);

– kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją (*inter alia* nuostatų, kuriomis yra grindžiama galimybė sudaryti Seimo laikinąsias tyrimo komisijas), interpretavimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambuleje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas atsirasti nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes.

Nepasitikėjimo Seimo paskirtu ar išrinktu pareigūnu pareiškimas – vienas iš parlamentinės kontrolės būdų (Konstitucijos 75 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas (pakartota 2015 m. gruodžio 30 d. nutarime)

<...> pagal [Konstitucijos 75 straipsnį] Seimo skirti ar rinkti pareigūnai, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytus asmenis, atleidžiami iš pareigų, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia jais nepasitikėjimą.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad šiame Konstitucijos straipsnyje yra įtvirtinta Seimo teisė atleisti iš pareigų tuos pareigūnus, kuriuos į pareigas paskyrė ar išrinko Seimas, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytus asmenis; tai daroma laikantis ypatingos parlamentinės procedūros – pareiškiant nepasitikėjimą; nepasitikėjimas pareiškiamas visų Seimo narių balsų dauguma; nepasitikėjimo pareiškimo institutas – tai ne tik vienas iš Seimo vykdomos parlamentinės kontrolės būdų, bet ir svarbi Seimo paskirto ar išrinkto pareigūno veiklos garantija, nes toks pareigūnas, jeigu nėra pagrindu, dėl kurių jis apskritai negali eiti savo pareigų, gali būti atleistas iš pareigų nepasibaigus jo įgaliojimų laikui, kai už nepasitikėjimą balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių; nepasitikėjimo pareiškimas yra toks Seimo paskirto ar išrinkto pareigūno atleidimo iš pareigų pagrindas, kuris turi būti siejamas su pareigūno veiklos vertinimu, todėl parlamento nustatytas nepasitikėjimo pareiškimo procedūros reglamentavimas turi būti toks, kad būtų užtikrintas tinkamas teisinis procesas, *inter alia* reiškiantis, jog pareigūnas, kuriam reiškiamas nepasitikėjimas, turi turėti realią galimybę pateikti Seimui savo paaiškinimus ir Seimo posėdyje atsakyti į argumentus, kuriais grindžiamas nepasitikėjimas juo (Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d., 2013 m. vasario 20 d. nutarimai).

Parlamentinė demokratija

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas <...> yra pažymėjęs, kad Konstitucija įtvirtina parlamentinę demokratiją, tačiau parlamentinė demokratija nėra tokia sistema, kurioje parlamentas tiesiogiai organizuoja kitų valstybės ar savivaldybių institucijų darbą arba gali bet kada įsikišti į bet kurios viešąją valdžią įgyvendinančios valstybės ar savivaldybių institucijos (jų pareigūnų) veiklą; parlamentinė demokratija nėra ir tokia sistema, kurioje parlamentas, esant nors menkiausiai dingsčiai, gali kontroliuoti bet kokius tokių institucijų (jų pareigūnų) sprendimus, inicijuoti sankcijų taikymą atitinkamiems asmenims. Konstitucijoje įtvirtintas parlamentinės demokratijos modelis yra racionalus ir nuosaikus; jis nėra grindžiamas vien parlamentine kontrole, vien tarpinstituciniais stabdžiais ir atsvaromis; ne menkesnis vaidmuo parlamentinėje demokratijoje tenka tarpfunkcinei partnerystei, grindžiamai *inter alia* pasitikėjimu. Kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją, aiškinimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambulėje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (2006 m. lapkričio 21 d., 2014 m. sausio 16 d. sprendimai).

Teisė atleisti savo paskirtus ar išrinktus pareigūnus pareiškus jais nepasitikėjimą – išimtinė Seimo teisė

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

<...> teisę pareikšti nepasitikėjimą savo skirtais ar rinktais pareigūnais, kartu juos atleidžiant, pagal Konstituciją turi tik Seimas. Tokio nepasitikėjimo savo skirtais pareigūnais pareiškimo, kuris lemtų jų atleidimą, teisės pagal Konstituciją neturi Respublikos Prezidentas.

5.2.5. Institucijų steigimas ir pareigūnų skyrimas

Seimo įgaliojimai skirti ir atleisti įstatymo numatytų valstybės institucijų vadovus (Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktas)

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Seimo konstituciniai įgaliojimai yra įtvirtinti *inter alia* Konstitucijos 67 straipsnyje. Šiame straipsnyje <...> nustatyta ir tai, kad Seimas steigia įstatymo numatytas valstybės institucijas bei skiria ir atleidžia jų vadovus (5 punktas) <...>.

Aiškindamas Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog jis reiškia, kad Seimas turi įgaliojimus įstatyme numatyti valstybės institucijas, kurių vadovus skiria ir atleidžia pats Seimas, taip pat kad Seimas turi įgaliojimus skirti ir atleisti tokių institucijų vadovus. Pagal Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktą Seimas savo paskirtus įstatymo numatytų valstybės institucijų vadovus gali atleisti tik remdamasis Konstitucijoje ir (arba) įstatymuose nustatytais atleidimo pagrindais ir laikydamasis Konstitucijoje ir (arba) įstatymuose nustatytos atleidimo tvarkos. Atleisdamas savo paskirtus įstatymo numatytų valstybės institucijų vadovus Seimas turi remtis tokiais įstatymuose nustatytais pagrindais ir laikytis tokios įstatymuose nustatytos tvarkos, kurie neprieštarauja Konstitucijai. Priešingu atveju būtų pažeistas ir Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktas (2003 m. sausio 24 d. nutarimas).

Seimo paskirtų ar išrinktų pareigūnų atleidimas iš pareigų pareiškus jais nepasitikėjimą (Konstitucijos 75 straipsnis)

Žr. 5.2.4. Parlamentinė kontrolė, 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas („Nepasitikėjimo Seimo paskirtu ar išrinktu pareigūnu pareiškimas – vienas iš parlamentinės kontrolės būdų (Konstitucijos 75 straipsnis)“).

Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimas (*inter alia* pareiškus jais nepasitikėjimą juo)

Žr. 11.3. Lietuvos bankas, 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas.

5.2.6. Kiti įgaliojimai

Seimo įgaliojimai priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų (Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas

Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytus klausimus galutinai sprendžia Seimas. Pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktą Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar nebuvo pažeistas rinkimų įstatymas per Seimo narių rinkimus.

Kaip Konstitucinis Teismas konstatavo 2012 m. lapkričio 29 d. sprendime, Seimas, gavęs Konstitucinio Teismo išvadą, kad per Seimo narių rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, privalo priimti galutinį sprendimą.

Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatyti Seimo įgaliojimai priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų aiškintini kartu su *inter alia* Konstitucijos 67 straipsnio 13 punkto ir 106 straipsnio 5 dalies nuostatomis.

Pagal Konstitucijos 67 straipsnio 13 punktą Seimas sudaro Vyriausiąją rinkimų komisiją ir keičia jos sudėtį. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal šią nuostatą Lietuvoje turi būti suformuota universali rinkimus organizuojanti institucija – Vyriausioji rinkimų komisija (Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 11 d. sprendimas, 2012 m. spalio 26 d. išvada). Pažymėtina, kad konstitucinė Vyriausiosios rinkimų komisijos paskirtis organizuoti rinkimus taip pat suponuoja jos įgaliojimus nustatyti ir paskelbti Seimo rinkimų rezultatus.

Konstitucijos 106 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo išvados, ar nebuvo pažeistas rinkimų įstatymas *inter alia* per Seimo narių rinkimus (Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktas), gali prašyti Seimas ir Prezidentas. Pažymėtina, kad pagrindas prašyti Konstitucinio Teismo išvados gali būti abejonė, ar rinkimų įstatymas nebuvo pažeistas *inter alia* Vyriausiajai rinkimų komisijai įgyvendinant Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintus įgaliojimus, susijusius su galutinių Seimo rinkimų rezultatų nustatymu; pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktą Konstitucinis Teismas turi patikrinti tokios abejonės pagrįstumą.

Pabrėžtina, jog Konstituciniam Teismui pateikus išvadą, kad per Seimo narių rinkimus rinkimų įstatymas nebuvo pažeistas, nebūtų pagrindo abejojti Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatytais Seimo rinkimų rezultatais ir Seimui priimti Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje numatytą galutinį sprendimą. Taigi pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimas turi įgaliojimus priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų tik tuo atveju, kai pagal Seimo ar Prezidento paklausimą Konstitucinis Teismas pateikia išvadą, kad per Seimo narių rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimas priima galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų tik remdamasis Konstitucinio Teismo išvada. Pažymėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktą nustatyti, ar per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, gali tik teisminės valdžios institucija – Konstitucinis Teismas; rinkimų įstatymo pažeidimo nustatymas – tai teisinio, bet ne politinio vertinimo dalykas.

Taigi Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalies nuostata, kad, remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytus klausimus galutinai sprendžia Seimas, negali būti aiškinama taip, esą Seimas gali iš naujo spręsti tą patį klausimą, kuriuo Konstitucinis Teismas yra pateikęs išvadą; pagal Konstituciją Seimas neturi įgaliojimų spręsti, ar Konstitucinio Teismo pateikta išvada dėl rinkimų įstatymo pažeidimo yra pagrįsta ir teisėta. Tai *inter alia* reiškia, kad Seimas, savo prigimtimi ir esme politinė institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia ir kurios sprendimai grindžiami politiniais susitarimais bei kompromisais, negali spręsti teisės klausimo, ar rinkimų įstatymas buvo pažeistas, *inter alia* nepaisyti Konstitucinio Teismo išvados, kad per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas.

Įgyvendindamas Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatytus įgaliojimus priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų, Seimas turi paisyti ir konstitucinių teisinės valstybės, atsakingo valdymo principu.

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad konstitucinėje demokratijoje politinės atstovaujamosios institucijos negali būti formuojamos tokiu būdu, kad kultūroje abejonių dėl jų legitimumo, teisėtumo, *inter alia* dėl to, ar renkantis asmenis į politines atstovaujamasias institucijas nebuvo pažeisti demokratinės teisinės valstybės principai; demokratiški rinkimai yra svarbi piliečių dalyvavimo valdant valstybę forma, kartu ir būtinas valstybės politinių atstovaujamųjų institucijų formavimo elementas; rinkimai negali būti laikomi demokratiškais, o jų rezultatai – legitimiais ir teisėtais, jeigu jie vyksta pamirštant Konstitucijoje įtvirtintus demokratinės rinkimų principus, pažeidžiant demokratinės rinkimų procedūras (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada, 2008 m. spalio 1 d. nutarimas, 2012 m. lapkričio 10 d. išvada).

Konstitucijoje įtvirtintas atsakingo valdymo principas suponuoja tai, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus (Konstitucinio Teismo 2012 m. spalio 26 d., 2012 m. lapkričio 10 d. išvados).

Seimui priimant sprendimą dėl galutinių rinkimų rezultatų esminę reikšmę turi tai, kad per rinkimus buvo padaryta šiurkščių demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimų, kuriais galėjo būti iškreipta tikroji rinkėjų valia. Pažymėtina, kad tokie šių rinkimų principų pažeidimai gali būti padaryti nebūtinai pačių kandidatų į Seimo narius – juos gali padaryti ir kiti asmenys, siekiantys kandidatų į Seimo narius išrinkimo.

Konstitucinis Teismas, 2012 m. lapkričio 10 d. išvadoje aiškindamas iš konstitucinių teisinės valstybės, atsakingo valdymo, demokratiškų, laisvų ir teisingų Seimo rinkimų principų kylančius reikalavimus, *inter alia* pabrėžė, kad kandidatai, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai, negali įgyti Seimo nario mandato; priešingu atveju galėtų būti pakirstas Tautos pasitikėjimas savo atstovybe ir pačia valstybe.

Taigi, įgyvendindamas Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatytus įgaliojimus priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų ir paisydamas konstitucinių teisinės valstybės, atsakingo valdymo principų, Seimas *inter alia* negali sudaryti prielaidų kandidatams, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai, įgyti Seimo nario mandato.

Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimas, remdamasis Konstitucinio Teismo išvada, kad per Seimo narių rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, priima galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų. Pažymėtina, kad Seimas turi įgaliojimus dėl Seimo rinkimų rezultatų galutinai spręsti tiek, kiek tie rezultatai susiję su Konstitucinio Teismo išvadoje konstatuotais rinkimų įstatymo pažeidimais.

Paminėtina, jog Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja *inter alia* reikalavimą užtikrinti valstybės valdžios sistemos, *inter alia* Seimo, kaip politinės atstovaujamosios institucijos, stabilumą. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimo nustatyti galutiniai Seimo rinkimų rezultatai negali būti keičiami, nebent tam atsirastų konstitucinis pagrindas.

Kaip antai toki pagrindą suponuoja Konstitucijos 63 straipsnio 6 punktas, pagal kurį Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai rinkimai pripažįstami negaliojančiais arba šiurkščiai pažeidžiamas rinkimų įstatymas.

Konstitucinis Teismas 2012 m. lapkričio 10 d. išvadoje pažymėjo, kad:

– pagal Konstituciją per Seimo rinkimus padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų, *inter alia* rinkimų proceso sąžiningumo ir skaidrumo, principų pažeidimai gali būti nustatyti ir vėliau, kai išrinkti Seimo nariai jau yra įgiję įgaliojimus, t. y. jau po to, kai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį;

– Konstitucijos 63 straipsnio 6 punkto nuostata suponuoja Seimo įgaliojimus nutraukti Seimo nario įgaliojimus, jeigu dėl jo išrinkimo teisėtumo pagrįstų abejonių keliantys šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai nustatomi tada, kai Seimo narys jau yra įgijęs įgaliojimus; pagal Konstitucijos 63 straipsnio 6 punktą Seimo nario įgaliojimai gali būti nutraukti tiek pripažinus rinkimus negaliojančiais, tiek nepripažinus rinkimų negaliojančiais (pavyzdžiui, kai įmanoma nustatyti tikrąją rinkėjų valią atspindinčius rinkimų rezultatus);

– pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktą, 106 straipsnio 5 dalį, 107 straipsnio 3 dalį Seimas gali priimti nutarimą dėl Seimo nario įgaliojimų nutraukimo pagal Konstitucijos 63 straipsnio 6 punktą tik remdamasis Konstitucinio Teismo išvada, kad per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, o Konstitucinis Teismas tokią išvadą gali teikti tik pagal Seimo ar Prezidento paklausimą.

Minėta, kad kandidatai, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai, negali įgyti Seimo nario mandato, nes priešingu atveju galėtų būti pakirstas Tautos pasitikėjimas savo atstovybe ir pačia valstybe; taigi Seimas negali sudaryti prielaidų tokiems kandidatams įgyti Seimo nario mandato.

Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad jeigu po to, kai buvo nustatyti galutiniai Seimo rinkimų rezultatai, nustatomi šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai, padaryti siekiant Seimo nario įgaliojimų neįgijusių kandidatų, kurie yra įrašyti kandidatų sąrašuose ir pretenduoja užimti atsirasiančias laisvas Seimo narių vietas, išrinkimo, ir Konstitucinis Teismas, gavęs Seimo ar Prezidento paklausimą, pateikia išvadą, kad per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas, Seimas pagal Konstituciją (jos 63 straipsnio 6 punktą, aiškinamą kartu su Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 1 punktu, 106 straipsnio 5 dalimi, 107 straipsnio 3 dalimi), remdamasis šia Konstitucinio Teismo išvada, gali pakeisti galutinius Seimo rinkimų rezultatus daugiamandatėje rinkimų apygardoje, *inter alia* išbraukdamas iš kandidatų sąrašų tuos kandidatus, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs minėtų rinkimų principų pažeidimai.

Apibendrinant pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimo nustatyti galutiniai Seimo rinkimų rezultatai, atsiradus konstituciniam pagrindui, gali būti keičiami tik tokia pačia tvarka, kokia jie buvo nustatyti, t. y. tik remiantis kita Konstitucinio Teismo išvada.

Seimo įgaliojimai priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų (Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 8 d. sprendimas

Konstitucinis Teismas <...> 2014 m. gegužės 27 d. nutarime *inter alia* pažymėjo, kad:

– Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalies nuostata, kad, remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytus klausimus galutinai sprendžia Seimas, negali būti aiškinama taip, esą Seimas gali iš naujo spręsti tą patį klausimą, kuriuo Konstitucinis Teismas yra pateikęs išvadą; Seimas negali nepaisyti Konstitucinio Teismo išvados, kad per Seimo rinkimus buvo pažeistas rinkimų įstatymas;

– Seimui priimant sprendimą dėl galutinių rinkimų rezultatų esminę reikšmę turi tai, kad per rinkimus buvo padaryta šiurkščių demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimų, kuriais galėjo būti iškreipta tikroji rinkėjų valia; tokie šių rinkimų principų pažeidimai gali būti padaryti nebūtinai pačių kandidatų į Seimo narius – juos gali padaryti ir kiti asmenys, siekiantys kandidatų į Seimo narius išrinkimo;

– įgyvendindamas Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatytus įgaliojimus priimti galutinį sprendimą dėl Seimo rinkimų rezultatų, Seimas *inter alia* negali sudaryti prielaidų kandidatams, kurių išrinkimo siekiant buvo padaryti šiurkštūs demokratiškų, laisvų ir teisingų rinkimų principų pažeidimai, igyti Seimo nario mandato;

– pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimo nustatyti galutiniai Seimo rinkimų rezultatai negali būti keičiami, nebent tam atsirastų konstitucinis pagrindas; tokį pagrindą suponuoja Konstitucijos 63 straipsnio 6 punktas, pagal kurį Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai rinkimai pripažįstami negaliojančiais arba šiurkščiai pažeidžiamas rinkimų įstatymas;

– Seimo nustatyti galutiniai Seimo rinkimų rezultatai, atsiradus konstituciniam pagrindui, gali būti keičiami tik tokia pačia tvarka, kokia jie buvo nustatyti, t. y. tik remiantis kita Konstitucinio Teismo išvada.

Seimo įgaliojimai priimti nutarimus dėl referendumų (Konstitucijos 67 straipsnio 3 punktas) (apie Seimo pareigą neskelbti referendumo, jeigu referendumui siūlomas sprendimas neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, žr. 2. Asmens konstitucinis statusas, 2.3. Politinės teisės ir laisvės, 2.3.2. Referendumo teisė, 2014 m. liepos 11 d. nutarimas)

Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas

Pagal Konstituciją referendumą skelbianti institucija yra Seimas: pagal Konstitucijos 67 straipsnio 3 punktą tik Seimas „priima nutarimus dėl referendumų“.

<...>

<...> Konstitucijos 67 straipsnio 3 punkto formuluotė suponuoja ne tik Seimo įgaliojimus priimti nutarimą paskelbti referendumą, bet ir jo įgaliojimus priimti nutarimą neskelbti referendumo įstatyme nustatytais pagrindais; įstatyme nustatyti pagrindai priimti nutarimą neskelbti referendumo turi kilti iš Konstitucijos.

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 67 straipsnio 3 punktą Seimas privalo priimti nutarimą ir tuo atveju, kai nusprendžia paskelbti referendumą, ir tuo atveju, kai nusprendžia jo neskelbti. Pagal Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį, 105 straipsnio 1 dalį Seimo nutarimas paskelbti referendumą arba jo neskelbti gali būti konstitucinės kontrolės objektas.

5.2.7. Apkaltos procesas

Žr. 4. Valstybė ir jos institucijos, 4.4. Valdžios atsakomybė visuomenei. Konstitucinė aukščiausiųjų valstybės pareigūnų atsakomybė.

5.3. SEIMO NARIO KONSTITUCINIS STATUSAS

Seimo nario priesaika (Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalis, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada

Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad išrinktas Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, 5 straipsnyje nustatyta:

„Nustatomas toks Lietuvos Respublikos Seimo nario priesaikos tekstas:

„Aš, (vardas, pavardė),

prisiekiu būti ištikimas Lietuvos Respublikai;

prisiekiu gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus, saugoti jos žemių vientisumą;

prisiekiu visomis išgalėmis stiprinti Lietuvos nepriklausomybę, sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei.

Tepadeda man Dievas!“

Prisiekti leidžiama ir be paskutiniojo sakinio.“

Konstitucija iš Seimo nario besąlygiškai reikalauja ištikimybės priesaikos vien Lietuvos valstybei, pasižadėjimo gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas, 2010 m. spalio 27 d. išvada). Konstitucija iš Seimo nario taip pat besąlygiškai reikalauja pasižadėjimo sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei.

Prisiekdamas Seimo narys besąlygiškai įsipareigoja laikytis visų priesaikoje minimų vertybių. Taigi Seimo nario priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas: duodamas priesaika, išrinktas Seimo narys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas, 2010 m. spalio 27 d. išvada).

Seimo nario konstitucinis statusas

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada

Konstitucinis Teismas savo aktuose, priimtuose ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose, *inter alia* 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimuose, 2009 m. gegužės 15 d. sprendime, yra suformulavęs plačią oficialiąją Seimo nario konstitucinio statuso doktriną:

– Seimo nario konstitucinis statusas integruoja Seimo nario, kaip Tautos atstovo, pareigas, teises ir veiklos garantijas, atsakomybę ir yra grindžiamas konstituciniu Seimo nario laisvo mandato principu; Seimo nario laisvo mandato esmė – Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam suteiktas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškelusių partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant imperatyvaus mandato, teisės atšaukti Seimo narį; Seimo nario laisvas mandatas yra viena iš Seimo narių veiklos savarankiškumo ir lygiateisiškumo garantijų; jis – ne Tautos atstovo privilegija, o viena iš teisinių priemonių, užtikrinančių, kad Tautai bus deramai

atstovaujama jos demokratiškai išrinktoje atstovybėje Seime, kad Tautos atstovybė Seimas veiks tik Tautos ir Lietuvos valstybės interesais; Seimo nario laisvas mandatas negali būti naudojamas ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais; jis turi būti naudojamas taip, kad Seimas galėtų veiksmingai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, deramai vykdyti savo konstitucinę priedermę; Seimo nario pareiga veikti taip, kaip jį įpareigoja duota Seimo nario priesaika, paisant iš Konstitucijos ir Konstitucijai neprieštarujančių įstatymų kylančių reikalavimų, negali būti interpretuojama kaip reiškianti konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo ribojimą;

– pareigas eidami, įgyvendindami savo teises, Seimo nariai vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine; Seimo narys pagal Konstituciją ne tik įgyja atitinkamas teises, bet ir privalo vykdyti tam tikras pareigas, kylančias iš Konstitucijos ir jai neprieštarujančių įstatymų; Konstitucija suponuoja tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, kurioje tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų, Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių neturi būti atotrūkio: pagal Konstituciją Seimo nario nuožiūra ir jo sąžinė turi būti orientuotos į Konstituciją, į Tautos ir Lietuvos valstybės interesus;

– iš Konstitucijoje, *inter alia* jos 59 straipsnio 4 dalyje, įtvirtinto Seimo nario laisvo mandato principo kyla Seimo nario teisė savo nuožiūra balsuoti priimant bet kurį Seimo sprendimą – kiekvienu klausimu balsuoti pagal savo sąžinę. Seimo sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia. Pagal Konstituciją Seimo valia priimant atitinkamus sprendimus negali būti pareikšta kitaip, kaip tik Seimo nariams balsuojant Seimo posėdyje ir priimant atitinkamą teisės aktą.

<...>

Konstitucinis Teismas 2010 m. spalio 27 d. išvadoje yra pažymėjęs, kad, pagal Konstituciją išrinktam Seimo nariui prisiekus ir įgijus visas Tautos atstovo teises, atsiranda konstitucinė pareiga besąlygiškai būti ištikimam Lietuvos Respublikai, gerbti ir vykdyti Konstituciją ir įstatymus. Seimo nariai, vykdydami savo funkcijas ir įgyvendindami valstybės valdžią, privalo vadovautis Konstitucija, teise ir joms paklusti, taip pat privalo veikti Tautos ir Lietuvos valstybės, o ne savo asmeniniais ar grupiniais interesais, nesinaudoti savo statusu savo ar sau artimų asmenų arba kitų asmenų asmeninei naudai gauti. Už priesaikos sulaužymą ir šiurkštų Konstitucijos pažeidimą gali būti panaikintas Seimo nario mandatas.

Seimo nario veiklos nepertraukiamumas

Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada

<...> Konstitucinis Teismas, 2004 m. liepos 1 d. nutarime ir 2005 m. vasario 10 d. sprendime aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintą Seimo veiklos nepertraukiamumo principą, *inter alia* konstatavo, kad:

– pagal Konstituciją Seimo narys yra profesionalus politikas, t. y. toks Tautos atstovas, kuriam darbas Seime yra jo profesinė veikla; Seimo veiklos nepertraukiamumas suponuoja ir Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumą;

– Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinis statusas suponuoja Seimo nario konstitucinę priedermę atstovauti Tautai, taigi ir jo pareigą dalyvauti Seimo posėdžiuose;

– Seimo nario konstitucinė pareiga dalyvauti Seimo darbe apima *inter alia* jo pareigą dalyvauti ir tų Seimo struktūrinių padalinių, kurių narys jis yra, darbe, vykdyti kitus Konstitucijoje, įstatymuose ir Seimo statute nustatytus Seimo nario įgaliojimus; Seimo nario įgaliojimų vykdymas, taigi ir Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje nurodytas Seimo

nario darbas, yra ir tokia Seimo nario veikla, kai jis vykdo Seimo, jo komitetų, kitų struktūrinių padalinių pavedimus, kitas užduotis, įstatymų nustatytais atvejais atstovauja Seimo narių grupėms ir pan.;

– galimos tokios situacijos, kai Seimo narys dėl ypač svarbių asmeninių, kitų pateisinamų priežasčių tam tikrą laiką negali dalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys jis yra, posėdžiuose ir (arba) tam tikrą laiką negali vykdyti kitų Seimo nario pareigų; toks Seimo narys minėtais atvejais turi kreiptis į įstatyme (Seimo statute) nurodytą instituciją dėl leidimo tą laiką nedalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys jis yra, posėdžiuose, tą laiką nevykdyti kitų Seimo nario pareigų; jeigu Seimo nario nurodytos priežastys yra ypač svarbios, pateisinamos, minėtas leidimas jam suteikiamas; negavusio tokio leidimo Seimo nario nedalyvavimas Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys jis yra, posėdžiuose, kitų Seimo nario pareigų nevykdymas būtų nepateisinamas;

– galimos ir tokios situacijos, kad Seimo narys apie savo nedalyvavimą atitinkamame posėdyje iki jo pradžios negali pranešti įstatyme (Seimo statute) nurodytai institucijai; įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti, kokia tvarka ir šiais atvejais įstatyme (Seimo statute) nurodyta institucija galėtų spręsti, ar to Seimo nario nedalyvavimo atitinkamame posėdyje priežastys buvo ypač svarbios, pateisinamos.

<...>

Pažymėtina, kad nedalyvavimo Seimo, Seimo komiteto posėdžiuose, taip pat nepranešimo apie negalėjimą dalyvauti šiuose posėdžiuose svarbiomis ir pateisinamomis priežastimis savaime negali būti tokios priežastys, kaip išvykimas iš Lietuvos Respublikos, tai, kad asmuo yra įtariamasis baudžiamajame procese ir yra paskelbta jo paieška, kad jis galbūt slapstosi nuo ikiteisminio tyrimo, siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės.

<...>

<...> vien tai, kad Seimo narys įgyvendina savo teisę rengti įstatymų, kitų Seimo aktų projektus, nereiškia, kad jis tinkamai vykdo Tautos atstovo pareigas. Epizodinis dalyvavimas įgyvendinant dalį Seimo konstitucinių įgaliojimų leisti įstatymus negali būti vertinamas kaip nepertraukiama Seimo nario veikla ir tinkamas Seimo nario konstitucinės priedermės atstovauti Tautai įgyvendinimas, *inter alia* pareigos dalyvauti Seimo, jo struktūrinių padalinių posėdžiuose vykdymas.

Seimo nario asmens neliečiamybės (imuniteto) panaikinimo procedūra (Konstitucijos 62 straipsnio 1, 2 dalys)

Konstitucinio Teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas

Konstitucijos 62 straipsnio 1, 2 dalyse nustatyta:

„Seimo nario asmuo neliečiamas.

Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė.“

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinių Seimo nario darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos garantijų sistema *inter alia* apima Seimo nario imunitetus (2004 m. liepos 1 d. nutarimas). Konstitucijos 62 straipsnio 1, 2 dalių nuostatomis yra įtvirtintos Seimo nario asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos jo, kaip Tautos atstovo, pareigoms tinkamai atlikti; Seimo narių, įgyvendinančių jiems Konstitucijos ir įstatymų pavestas pareigas, imunitetas turi užtikrinti, kad Seimas galės nekludomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas (2000 m. gegužės 8 d.

nutarimas); Seimo nario teisė į laisvę ir asmens neliečiamybė jo kadencijos laikotarpiu gali būti ribojama tik Seimo sutikimu (2001 m. sausio 25 d. nutarimas).

<...>

<...> Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje numatyto Seimo sutikimo, be kurio Seimo narys negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė, davimo procedūra gali būti nustatyta Seimo statute. Ją nustatydamas Seimas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų. Seimo statute nustatyta Seimo sutikimo Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę davimo procedūra saisto Seimą: sprendamas, ar duoti tokį sutikimą, Seimas privalo laikytis Seimo statute nustatytos procedūros. Jei Seimas, įgyvendindamas savo įgaliojimus duoti tokį sutikimą arba jo neduoti, *inter alia* priimdamas atitinkamą teisės aktą, kuriuo išreiškiama jo valia, padarytų esminį Seimo statute nustatytos procedūros pažeidimą, būtų nesilaikoma ne tik Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo, bet ir Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad Seimo narys gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, gali būti kitaip suvaržoma jo laisvė tik Seimo sutikimu.

<...>

<...> atsižvelgiant į tai, kad Seimas savo prigimtimi ir esme yra politinio pobūdžio institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia ir jie grindžiami politiniais susitarimais, įvairiais politiniais kompromisais (2004 m. kovo 31 d. išvada, 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas), pažymėtina, kad Seimo nario asmens neliečiamybės (imuniteto) panaikinimas yra parlamentinė procedūra, kuri negali būti laikoma teisiniu procesu *sensu stricto*, jos metu nėra sprendžiamas klausimas dėl Seimo nario kaltės ir baudžiamosios atsakomybės realizavimo. Kartu pažymėtina, kad Seimo sprendimas panaikinti Seimo nario asmens neliečiamybę siekiant patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę sukelia Seimo nariui teisinės pasekmes ir tam tikrais atvejais lemia jo teisinio statuso pasikeitimą: priėmus sprendimą panaikinti jo asmens neliečiamybę, jis gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, gali būti kitaip suvaržoma jo laisvė.

Konstitucijos 62 straipsnio 1, 2 dalių nuostatomis įtvirtintos Seimo nario asmens neliečiamybės papildomos garantijos, būtinos jo pareigoms tinkamai atlikti, yra nustatytos tam, kad Seimo narys būtų apsaugotas nuo persekiojimo dėl politinių ar kitų motyvų dėl jo, kaip Seimo nario, veiklos, o ne tam, kad būtų sudarytos prielaidos Seimo nariui, įtariamam padarius nusikaltimą, išvengti baudžiamosios atsakomybės. Seimas, nustatydamas ir vykdydamas Seimo nario asmens neliečiamybės (imuniteto) panaikinimo procedūrą, yra saistomas ir to, kad nusikaltimais, *inter alia* tais, kuriuos padaręs Seimo narys įtariamasis, gali būti „šiurkščiausiai pažeidžiamos žmonių teisės ir laisvės, svarbiausi teisės ginami gėriai“ (1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas), taip pat to, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis bei Konstitucijos 28 straipsnyje išreikštas bendrasis pareigos laikytis Konstitucijos ir įstatymų imperatyvas *inter alia* reiškia, kad nusikaltimams turi būti užkirstas kelias, padaryti nusikaltimai turi būti išaiškinti, o kaltininkai patraukti atsakomybėn. Taigi Seimo nario asmens neliečiamybės (imuniteto) panaikinimo procedūros teisinis reguliavimas turi būti toks, kad, esant pagrindui patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, nebūtų sudaryta prielaidų Seimo nariui jos išvengti, antraip būtų užkertamas kelias vykdyti teisingumą. Seimas pagal

Konstituciją, *inter alia* jos 62 straipsnio 1, 2 dalis, konstitucinį teisinės valstybės principą, privalo nustatyti tokį Seimo nario asmens neliečiamybės (imuniteto) panaikinimo procedūros teisinį reguliavimą, kad ši procedūra atitiktų tinkamo teisinio proceso reikalavimus, kaip antai: klausimai, susiję su Seimo nario teisėmis ir (arba) veiklos garantijomis, turi būti sprendžiami užtikrinant šiam Seimo nariui teisę ir galimybę jas ginti; turi būti užtikrinta Seimo nario, dėl kurio asmens neliečiamybės panaikinimo sprendžiama, teisė būti bent kartą išklaustam tiesiogiai ar per kitą įgaliotą asmenį. Atsižvelgiant į tai, kad Seimo sutikimas Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę suteikia galimybę tęsti baudžiamąjį procesą, Seimas, reguliuodamas tokio sutikimo davimo procedūrą, gali susieti Seimo nario asmens neliečiamybės panaikinimo klausimo nagrinėjimo tvarką su baudžiamojo proceso principais (jų nulemtais reikalavimais). <...>

<...>

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad jeigu Seimo statute įtvirtinti didesni reikalavimai, susiję su Seimo nario asmens neliečiamybės užtikrinimu, nei kyla iš Konstitucijos, – kaip antai: užtikrinti Seimo nario, kurio asmens neliečiamybės panaikinimo klausimas sprendžiamas, ar kito jo įgalioto Seimo nario teisė būti išklaustam daugiau nei vieną kartą, *inter alia* būtent tame Seimo posėdyje, kuriame šis klausimas sprendžiamas, – tai pagal Konstituciją, *inter alia* konstitucinį teisinės valstybės principą, tokių Seimo statute nustatytų reikalavimų ir turi būti laikomasi.

<...>

Šiame kontekste pabrėžtina, kad, kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti, kokia tvarka tais atvejais, kai Seimo narys apie savo nedalyvavimą atitinkamame posėdyje iki jo pradžios negali pranešti įstatyme (Seimo statute) nurodytai institucijai, ši institucija galėtų spręsti, ar to Seimo nario nedalyvavimo atitinkamame posėdyje priežastys buvo ypač svarbios, pateisinamos (2005 m. vasario 10 d. sprendimas, 2010 m. spalio 27 d., 2014 m. birželio 3 d. išvados).

Seimo nario parlamentinės veiklos garantijos; Seimo nario atlyginimas (Konstitucijos 60 straipsnio 3, 4 dalys)

Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 5 d. nutarimas (Nr. KT26-N13/2016)

Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje, kurioje *inter alia* nustatyta, kad Seimo nario darbas, taip pat išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginamos iš valstybės biudžeto, taip pat šio straipsnio 4 dalyje, kurioje nustatyta, kad Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas, yra įtvirtinti konstituciniai atlyginimo už Seimo nario darbą pagrindai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (*inter alia* 1999 m. lapkričio 9 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimuose, 2005 m. vasario 10 d., 2009 m. sausio 15 d. sprendimuose, 2010 m. spalio 27 d., 2014 m. birželio 3 d. išvados) yra suformuota plati Seimo nario atlyginimo, *inter alia* jo dydžio nustatymo, oficialioji konstitucinė doktrina, atskleisti konstituciniai imperatyvai, kurių būtina laikytis reguliuojant atlyginimo už Seimo nario darbą santykius.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Seimo narys yra profesionalus politikas, t. y. toks Tautos atstovas, kuriam darbas Seime yra jo profesinė veikla (2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2005 m. vasario 10 d. sprendimas). Seimo nario veikla yra jo nuolatinis darbas, už kurį Seimo nariui mokamas atlyginimas ir kurio tinkamą atlikimą turi užtikrinti atitinkamos socialinės garantijos bei specialios

Konstitucijoje ir įstatymuose numatytos parlamentinės veiklos garantijos (2005 m. vasario 10 d., 2009 m. sausio 15 d. sprendimai).

Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies nuostata „Seimo nario <...> veiklos garantijas nustato įstatymas“ eksplicitiškai įtvirtina Seimo pareigą įstatymuose nustatyti Seimo nario darbo Seime ir kitos parlamentinės veiklos garantijų sistemą (2009 m. sausio 15 d. sprendimas). Ši Konstitucijos nuostata suponuoja Seimo pareigą įstatymuose nustatyti tokią Seimo nario darbo Seime ir kitos parlamentinės veiklos garantijų sistemą, kad būtų užtikrinta galimybė Seimo nariams visavertiškai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinę priedermę (2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas). Tai nustatydamas, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų; jis *inter alia* negali nustatyti tokių garantijų, kurios nepagrįstai privilegijuotų Seimo narius (2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas).

Pagal Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalį Seimo narys turi teisę į Seimo nario atlyginimą (2004 m. liepos 1 d. nutarimas). Seimo nario atlyginimas už darbą, kaip ir Seimo nario parlamentinės veiklos išlaidų atlyginimas, yra svarbūs Seimo nario konstitucinio statuso elementai, traktuotini kaip Seimo nario parlamentinės veiklos garantijos (2009 m. sausio 15 d. sprendimas). Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalies nuostatos suponuoja, kad Seimo nario atlyginimas turi būti pakankamo dydžio, mokamas reguliariai, taip pat kad Seimo kadencijos metu įstatymu negali būti nustatytas mažesnis Seimo nario atlyginimas negu kadencijos pradžioje; toks konstitucinis Seimo nario atlyginimo už darbą reguliavimas nustatytas tam, kad Seimo narys galėtų tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę (1999 m. lapkričio 9 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai, 2009 m. sausio 15 d. sprendimas).

Seimo nariui, paskirtam Ministru Pirmininku ar ministru, gali būti nustatytas kitoks atlyginimas už Seimo nario darbą negu kitiems Seimo nariams (1999 m. lapkričio 9 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai); kitokio dydžio atlyginimas gali būti nustatomas ir tiems Seimo nariams, kurie eina Seimo statute nurodytas pareigas Seime (1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas), įskaitant Seimo Pirmininko, Seimo Pirmininko pavaduotojo pareigas, tokias Seimo nario pareigas Seime, kurias Seimo narys pagal Seimo statutą užima Seimo vadovybėje ar vadovaudamas Seimo struktūriniais padaliniais, taip pat tokias Seimo nario pareigas tarpparlamentinėse ir kitose tarptautinėse institucijose, kurias įmanoma užimti tik būnant Seimo nariu; konstitucinė Seimo nario teisė užimti tokias pareigas Seime suponuoja teisę gauti įstatymu nustatytą papildomą atlyginimą už tokių pareigų ėjimą (2004 m. liepos 1 d. nutarimas).

Taigi pagal Konstituciją, *inter alia* jos 60 straipsnio 4 dalį, Seimas turi pareigą įstatymu reglamentuoti vieną iš Seimo nario parlamentinės veiklos garantijų – atlyginimo už Seimo nario darbą mokėjimą; tai darydamas, jis privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* konstitucinės Seimo nario darbo sampratos, iš Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalies kylančio imperatyvo užtikrinti prielaidas Seimo nariui tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę. Įstatymų leidėjas, įvertinęs konstituciškai svarbias su Seimo nario pareigų vykdymu (nevykdymu) susijusias aplinkybes, įstatymu gali nustatyti nevienodą (diferencijuotą) Seimo narių atlyginimo teisinį reguliavimą, *inter alia* atsižvelgdamas į tai, ar Seimo narys, kaip Tautos atstovas, savo pareigas atlieka tinkamai.

Seimo nario veiklos nepertraukiamumas; Seimo nario pareiga dalyvauti Seimo darbe

Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 5 d. nutarimas (Nr. KT26-N13/2016)

Pagal Konstituciją pagrindinė Seimo darbo forma yra posėdžiai (1994 m. vasario 24 d. nutarimas); kiekvienas Seimo narys turi turėti galimybę vykdyti savo konstitucinę priedermę nuolat dalyvauti Seimo – Tautos atstovybės darbe, nepertraukiamai vykdyti savo, kaip Tautos atstovo, konstitucinius įgaliojimus (2004 m. liepos 1 d. nutarimas, 2012 m. lapkričio 10 d. išvada).

Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime, Seimo veiklos nepertraukiamumas suponuoja ir Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumą; dalyvauti Seimo posėdžiuose yra konstitucinė Seimo nario pareiga; Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinis statusas suponuoja Seimo nario konstitucinę priedermę atstovauti Tautai, taigi ir jo pareigą dalyvauti Seimo posėdžiuose. Kartu konstatuota ir tai, kad toks Seimo nario elgesys, kai jis be ypač svarbios pateisinamos priežasties nedalyvauja Seimo posėdžiuose, vertintinas kaip Seimo nario – Tautos atstovo konstitucinės priedermės neatlikimas; pagal Konstituciją toks nedalyvavimas Seimo posėdžiuose negali nesukelti atitinkamų teisinių padarinių Seimo nariui, nedalyvaujančiam Seimo posėdžiuose be ypač svarbios pateisinamos priežasties.

Atskleidžiant konstitucinę Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumo ir jo darbo sampratą Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendime konstatuota *inter alia* tai, kad:

– Seimo nario konstitucinė pareiga dalyvauti Seimo darbe apima *inter alia* jo pareigą dalyvauti ir tų Seimo struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, darbe, vykdyti kitus Konstitucijoje, įstatymuose ir Seimo statute nustatytus Seimo nario įgaliojimus;

– Seimo nario įgaliojimų vykdymas neapsiriboja dalyvavimu Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių posėdžiuose; Seimo nario įgaliojimų vykdymas, taigi ir Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje nurodytas Seimo nario darbas, yra ir tokia Seimo nario veikla, kai jis vykdo Seimo, jo komitetų, kitų struktūrinių padalinių pavedimus, kitas užduotis, įstatymų nustatytais atvejais atstovauja Seimo narių grupėms ir pan.; Seimo nario darbas, jo veikla Seime apima ir Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalyje nurodytų pareigų Seime vykdymą (*inter alia* Seimo Pirmininko, Seimo Pirmininko pavaduotojo pareigų, taip pat tokių Seimo nario pareigų Seime, kurias Seimo narys pagal Seimo statutą užima Seimo vadovybėje ar vadovaudamas Seimo struktūriniams padaliniais, kitų pareigų, kurias Seime gali užimti tik Seimo narys, Seimo nario pareigų tarpparlamentinėse ir kitose tarptautinėse institucijose, kurias įmanoma užimti tik būnant Seimo nariu); tokia Seimo nario veikla – tai Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje nurodytas Seimo nario darbas, atlyginamas iš valstybės biudžeto;

– galimos tokios situacijos, kai Seimo narys dėl ypač svarbių asmeninių, kitų pateisinamų priežasčių negali tam tikrą laiką dalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, posėdžiuose ir (arba) tam tikrą laiką negali vykdyti kitų Seimo nario pareigų; tai suponuoja būtinumą nustatyti, kokia tvarka toks Seimo narys minėtais atvejais turi kreiptis į įstatyme (Seimo statute) nurodytą instituciją dėl leidimo tą laiką nedalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, posėdžiuose, tą laiką nevykdyti kitų Seimo nario pareigų; jeigu Seimo nario nurodytos priežastys yra ypač svarbios, pateisinamos, minėtas leidimas jam suteikiamas; negavusio tokio leidimo Seimo nario nedalyvavimas

Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, posėdžiuose, kitų Seimo nario pareigų nevykdymas būtų nepateisinamas;

– galimos ir tokios situacijos, kad Seimo narys apie savo nedalyvavimą atitinkamame posėdyje iki jo pradžios negali pranešti įstatyme (Seimo statute) nurodytai institucijai; įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti, kokia tvarka ir šiais atvejais įstatyme (Seimo statute) nurodyta institucija galėtų spręsti, ar to Seimo nario nedalyvavimo atitinkamame posėdyje priežastys buvo ypač svarbios, pateisinamos;

– jeigu Seimo narys nedalyvavo Seimo, Seimo komiteto, kito struktūrinio padalinio, kurio narys jis yra, posėdyje, – nesvarbu, nustatytą tvarka iš anksto pranešęs apie savo nedalyvavimą ar nepranešęs, gavęs atitinkamą įstatyme (Seimo statute) nurodytos institucijos leidimą ar jo negavęs, – minėtas laikas pagal Konstituciją nelaikytinas nei laiku, kai Seimo narys dirbo Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje nurodytą Seimo nario darbą, atlyginamą iš valstybės biudžeto, nei laiku, kai Seimo narys pasinaudojo Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise į kasmetines mokamas atostogas.

Šios konstitucinės doktrinos nuostatos pakartotos *inter alia* 2014 m. birželio 3 d. išvadoje, kurioje taip pat konstatuota, jog vien tai, kad Seimo narys įgyvendina savo teisę rengti įstatymų, kitų Seimo aktų projektus, nereiškia, kad jis tinkamai vykdo Tautos atstovo pareigas; epizodinis dalyvavimas įgyvendinant dalį Seimo konstitucinių įgaliojimų leisti įstatymus negali būti vertinamas kaip nepertraukiama Seimo nario veikla ir tinkamas Seimo nario konstitucinės priedermės atstovauti Tautai įgyvendinimas, *inter alia* pareigos dalyvauti Seimo, jo struktūrinių padalinių posėdžiuose vykdymas.

Reikalavimai atlyginimo už Seimo nario darbą mokėjimo teisiniam reguliavimui (*inter alia* tuo atveju, kai Seimo narys nedalyvauja Seimo, jo struktūrinių padalinių posėdžiuose)

Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 5 d. nutarimas (Nr. KT26-N13/2016)

<...> pagal Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalį Seimo nario darbas, kaip ir išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginamos iš valstybės biudžeto. Taigi pagal Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalį Seimas, įstatymu reglamentuodamas vieną iš Seimo nario parlamentinės veiklos garantijų – atlyginimo už Seimo nario darbą mokėjimą, turi atsizvelgti ir į iš Konstitucijos kylančius imperatyvus dėl valstybės biudžeto lėšų naudojimo.

<...>

<...> iš Konstitucijos, *inter alia* jos 128 straipsnio 2 dalies suponuojamos valstybės turto, *inter alia* valstybės biudžeto lėšų, tinkamo valdymo, naudojimo ir disponavimo juo sampratos ir konstitucinio atsakingo valdymo principo, kyla imperatyvas įstatymu užtikrinti pagrįstą Seimo narių atlyginimams skiriamų valstybės biudžeto lėšų naudojimą.

Taigi iš Konstitucijos, *inter alia* jos 60 straipsnio 3 dalies, konstitucinio atsakingo valdymo principo, įstatymų leidėjui reglamentuojant atlyginimo už Seimo nario darbą mokėjimą kyla pareiga paisyti tokių <...> reikalavimų:

– iš valstybės biudžeto atlyginamas Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje numatytas Seimo nario darbas, kurio pagrindinė forma yra Seimo nario dalyvavimas Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose;

– epizodinis ar net tęstinis tik dalies Seimo nario konstitucinių įgaliojimų įgyvendinimas rengiant ir teikiant įstatymų, kitų Seimo aktų projektus, susitinkant su

rinkėjais ar vykdant parlamentinę veiklą kitais būdais, kai Seimo narys nuolat be svarbios pateisinamos priežasties paneigia konstitucinę Seimo nario pareigą dalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose, kurie, kaip minėta, yra pagrindinė Seimo nario darbo forma, t. y. juose nuolat nedalyvauja be svarbios pateisinamos priežasties, nelaikytinas tinkamu Seimo nario konstitucinės priedermės atstovauti Tautai įgyvendinimu, atlygintinu pagal Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalį.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš Konstitucijos, *inter alia* jos 60 straipsnio 4 dalies, kylančią pareigą įstatymu reglamentuoti vieną iš Seimo nario parlamentinės veiklos garantijų – atlyginimo už Seimo nario darbą mokėjimą, *inter alia* nustatydamas jo dydį ir mokėjimo tvarką, privalo atsižvelgti į minėtus konstitucinius imperatyvus, suponuojančius konstitucinę Seimo nario pareigą *inter alia* dalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose, ir nustatyti tokios konstitucinės pareigos nuolatinio nevykdymo (be svarbių pateisinamų priežasčių) finansinius padarinius. Įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti įvairius Seimo nario atlyginimo sumažinimo dydžius (fiksotas dalis, kuriomis mažinamas Seimo nario atlyginimas), juos konkrečiu atveju tam tikra tvarka nustatantį (taikantį) subjektą (visą Seimą ar jo struktūrinį vienetą), taip pat įvairius Seimo nario atlyginimo sumažinimo pagrindus, *inter alia* tais atvejais, kai Seimo narys be svarbių pateisinamų priežasčių nuolat nedalyvauja Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose.

Šiame kontekste pažymėtina, jog, įstatymų leidėjui reglamentuojant atlyginimo už Seimo nario darbo mokėjimą tuo atveju, kai Seimo narys be svarbios pateisinamos priežasties nuolat nedalyvavo Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose, būtina paisyti ir to, kad, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarime, parlamentinės opozicijos pripažinimas – būtinas pliuralistinės demokratijos elementas; parlamentui būtina atsižvelgti į mažumos gynimo principą (1993 m. lapkričio 26 d., 2001 m. sausio 25 d. nutarimai). Todėl parlamentinės opozicijos pažiūromis ir politiniais tikslais grindžiamas demonstratyvus Seimo narių nedalyvavimas Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariais jie paskirti Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose, t. y. obstrukcija kaip politinio protesto rūšis ir parlamentinės veiklos metodas siekiant sutrukdyti priimti mažumai nepageidaujamą nutarimą, pagal Konstituciją tam tikrose situacijose gali būti vertinama kaip gana svarbi priežastis nedalyvauti juose, jei toks nedalyvavimas nėra nuolatinis.

Pažymėtina ir tai, kad Seimo nario atlyginimo, mokamo iš valstybės biudžeto lėšų, mokėjimas Seimo nariui, paneigiančiam konstitucinę Seimo nario pareigą dalyvauti Seimo, Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių, kurių nariu jis paskirtas Seimo statuto nustatyta tvarka, posėdžiuose, kurie, kaip minėta, yra pagrindinė Seimo nario darbo forma, t. y. juose nuolat nedalyvaujančiam be svarbios pateisinamos priežasties, vertintinas kaip konstituciškai nepateisinama privilegija.

5.4. SEIMO STRUKTŪRA

Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas (Konstitucijos 76 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas

Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d. [nutarime] <...> *inter alia* konstatuota:

„Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta, kad „Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas. Seimo statutas turi įstatymo galią.“

Šiame Konstitucijos straipsnyje suformuluota blanketinė norma, leidžianti Seimui pačiam nustatyti savo struktūrą, darbo tvarką, įstatymų ir kitų teisės aktų pateikimo, svarstymo ir priėmimo procedūras, Seimo struktūrinių padalinių kompetenciją, jų tarpusavio santykius, taip pat reglamentuoti kitus Seimo funkcionavimo klausimus. Pagal Konstitucijos 76 straipsnį tai turi būti nustatyta Seimo statute, kuris turi įstatymo galią.“

<...>

<...> Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 76 straipsnį, yra konstatavęs:

– šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtinta, kad Seimas turi teisę pats nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką; Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta ir teisės akto, kuriuo reglamentuojama Seimo vidaus organizacija ir darbo tvarka, forma: tai – Seimo statutas; pagal Konstituciją Seimo statutas turi įstatymo galią (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas);

– Seimo darbo tvarkos nustatymas apima ir įstatymų leidybos procedūros reglamentavimą (Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d., 2002 m. sausio 14 d., 2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai);

– tai, kad pagal Konstituciją Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, kad Seimo statutą pasirašo Seimo Pirmininkas, *inter alia* reiškia, kad Seimas, paisydamas Konstitucijos, turi teisę pats spręsti savo struktūrinių padalinių sudarymo, jų kompetencijos, darbo organizavimo klausimus, taip pat tai, kad jokia kita valstybės valdžios institucija negali įsiterpti į šiuos Seimo konstitucinius įgaliojimus (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas).

Seimo struktūrinio padalinio valdingi įgaliojimai Seimui neatskaitingų institucijų, pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu nustatomi įstatymu

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

<...> pagal Konstitucijos 76 straipsnį Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, turintis įstatymo galią.

Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarime konstatuota, kad Konstitucijos 76 straipsnio nuostatos „Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas“ negalima aiškinti vien lingvistiškai, t. y. kaip reiškiančios, kad Seimo struktūrinių padalinių įgaliojimai gali būti nustatyti tik Seimo statute; antai tam, kad galėtų tinkamai vykdyti savo konstitucines funkcijas, Seimui gali prireikti sudaryti ir tokius struktūrinius padalinius, kurie turėtų įgaliojimus įvairių valstybės ar savivaldybių institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu; tokie įgaliojimai gali būti susiję ir su informacijos apie tam tikrus valstybėje ir visuomenėje vykstančius procesus, apie padėtį įvairiose valstybės bei visuomenės gyvenimo srityse ir jose kylančias problemas gavimu iš valstybės ar savivaldybių institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų; šis informacijos

gavimas negali priklausyti nuo to, ar atitinkamos institucijos, kiti asmenys yra atskaitingi Seimui, ar ne: kad gautų išsamią, objektyvią informaciją, reikalingą atitinkamiems sprendimams priimti, Seimui, kaip Tautos atstovybei, reikia turėti galimybę gauti informaciją ne tik iš jam atskaitingų institucijų, kitų asmenų, bet ir iš jam neatskaitingų asmenų; jeigu reikia nustatyti Seimo struktūrinio padalinio valdingus įgaliojimus Seimui neatskaitingų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu (įskaitant teisę reikalauti tokios informacijos, kurios pateikimą reglamentuoja įstatymai), tokie Seimo struktūrinio padalinio įgaliojimai turi būti nustatomi įstatymu; nustatant tokius įgaliojimus turi būti paisoma Konstitucijos normų ir principų.

Seimo laikinosios tyrimo komisijos, jų sudarymas ir įgaliojimai; Seimo pritarimas Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai

Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (*inter alia* 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimuose, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendime) yra suformuota plati oficialioji konstitucinė doktrina, susijusi su Seimo laikinųjų tyrimo komisijų sudarymu ir veikla.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Seimo konstitucinės funkcijos, Konstitucijoje įtvirtinti Seimo įgaliojimai suponuoja Seimo įgaliojimus kiekvienu atveju, kai iškyla būtinybė spręsti kuri nors Seimo konstitucinei kompetencijai priskirtą klausimą, siekti gauti išsamią, objektyvią informaciją, reikalingą atitinkamiems sprendimams priimti; Seimas turi diskreciją sudaryti tokius savo struktūrinius padalinius, kuriems būtų pavedama atlikti tyrimą, kad būtų surinkta informacija apie tam tikrus valstybėje ir visuomenėje vykstančius procesus, apie padėtį įvairiose valstybės ir visuomenės gyvenimo srityse ir jose kylančias problemas. Demokratinių teisinių valstybių parlamentų praktikoje parlamento galimybė įgyvendinama ir panaudojant tokius institutus kaip parlamentų sudaromas laikinosios komisijos (kurioms pavedama atlikti tam tikrą tyrimą), parlamentiniai klausymai bei svarstymai ir pan. (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai).

Pagal Konstituciją negalima nustatyti kokio nors išsamaus (baigtinio) klausimų, kuriems iširti Seimas gali sudaryti laikinąsias tyrimo komisijas, sąrašo: kadangi Seimas, kaip Tautos atstovybė ir įstatymų leidžiamosios valdžios institucija, gali leisti įstatymus ir kitus teisės aktus, reguliuojančius kuo įvairiausius visuomeninius santykius, jis iš esmės gali sudaryti laikinąsias tyrimo komisijas, skirtas kuo įvairiausiems valstybėje ir visuomenėje vykstantiems procesams iširti. Vis dėlto Konstitucija suponuoja tokių Seimo laikinųjų tyrimo komisijų institutą ir tokių įstatymuose įtvirtintą šių komisijų sudarymo ir veiklos teisinį reguliavimą, pagal kurį Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudaromos ne bet kokiems, o tik ypatingiems, t. y. valstybinės svarbos, klausimams iširti (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas).

Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įgaliojimai sietini su Seimo konstitucine paskirtimi ir funkcijomis; kiekvienu konkrečiu atveju Seimas, prieš sprenddamas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo, privalo apsvarstyti ir įvertinti, ar pagal Konstituciją ir įstatymus ta Seimo laikinoji tyrimo komisija gali būti sudaryta, ar ne. Seimas privalo apsvarstyti ir įvertinti *inter alia* tai: ar klausimas, dėl kurio siūloma sudaryti Seimo laikinąją tyrimo komisiją, iš tikrųjų yra valstybinės svarbos; ar nėra siūloma tai Seimo laikinajai tyrimo komisijai pavesti iširti tokių dalykų, kurių pagal Konstituciją viešosios valdžios institucijos apskritai negali tirti (kaip antai žmogaus asmeninio ar

šeiminio gyvenimo aplinkybių); ar nėra siūloma tai Seimo laikinajai tyrimo komisijai pavesti ištirti tokių dalykų, kuriuos tiriant būtų įsiterpiama į kitų viešąją valdžią vykdančių, taip pat kitų Konstitucijoje ir (arba) įstatymuose numatytų valstybės ir savivaldybių institucijų įgaliojimus. Seimas, prieš sprenddamas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo, gali (*inter alia* tikslingumo aspektu) įvertinti ir tai, ar nėra kitų aplinkybių, kurios pateisintų tos komisijos nesudarymą, kaip antai: ar atitinkamas klausimas jau nebuvo ištirtas arba nėra tiriamas Seimo laikinosios tyrimo komisijos ar kitos institucijos, ar atitinkamo darbo negali atlikti kuris nors jau įsteigtas ir veikiantis Seimo struktūrinis padalinys ir t. t. (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas).

Pažymėtina ir tai, kad kiekvienas Seimo sprendimas dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo (sprendimas sudaryti tokią komisiją, sprendimas tokios komisijos nesudaryti ir kt.), kad ir kokia būtų to sprendimo išraiška (teisinė forma), pagal Konstituciją gali būti ginčijamas Konstituciniame Teisme šio sprendimo (Seimo akto) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, atžvilgiu (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas).

Seimas, sudaręs tam tikrą struktūrinį padalinį, nustatęs jo įgaliojimus, suformulavęs tam tikrus uždavinius, pagal Konstituciją turi ir teisę teisės aktų nustatyta tvarka įvertinti šio struktūrinio padalinio veiklą bei jos rezultatus; tai, kokia forma turi būti įvertinti Seimo struktūrinio padalinio veikla bei jos rezultatai, Seimas sprendžia savo nuožiūra. Taigi Seimas pagal Konstituciją turi teisę įvertinti ir savo sudarytos laikinosios tyrimo komisijos veiklą bei šios komisijos išvadą (2004 m. gegužės 13 d. nutarimas). Seimo sudarytos laikinosios tyrimo komisijos išvada Seimo nesaisto (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai).

Seimas savo nuomonę, požiūrį į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą gali išreikšti įvairiomis formomis. Pavyzdžiui, Seimas gali nuspręsti pritarti ar nepritarti Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai arba pritarti jai iš dalies (su išlygomis), Seimas gali konstatuoti, kad jo sudaryta Seimo laikinoji tyrimo komisija atliko jai suformuluotus uždavinius ar jų neatliko arba juos atliko iš dalies, Seimas taip pat gali konstatuoti, kad Seimo laikinoji tyrimo komisija baigė savo veiklą, arba nuspręsti pratęsti jos veiklą ir t. t. (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai).

Seimas, nusprendęs pritarti ar nepritarti savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai arba pritarti jai iš dalies (su išlygomis), priima ne kitoms valstybės institucijoms privalomą sprendimą dėl minėtų veiksmų, sprendimų, aplinkybių atitikties ar neatitikties teisės aktams – jis tik suformuluoja savo požiūrį į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą. Seimo nutarimas, kuriame yra suformuluota Seimo nuomonė, požiūris į savo sudarytos Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą, nesaisto nei ikiteisminio tyrimo institucijų, nei prokuratūros, nei teismo (2004 m. gegužės 13 d. nutarimas). Toks Seimo nutarimas savaime, tiesiogiai nesukelia teisinių padarinių joje nurodytiems asmenims – jiems tokius padarinius gali sukelti tik kitų institucijų sprendimai, kurie gali būti priimti atsizvelgus į Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą (2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimai).

Kartu pabrėžtina, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Seimo narys tiek kartu su kitais Seimo nariais inicijuodamas Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymą, tiek dalyvaudamas priimant Seimo sprendimą dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymo, tiek dalyvaudamas Seimo laikinosios tyrimo komisijos veikloje, tiek dalyvaudamas priimant Seimo sprendimą dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos veiklos bei jos rezultatų įvertinimo turi vadovautis tik Konstitucija, valstybės interesais ir savo

sąžine (2006 m. balandžio 4 d. nutarimas). Pabrėžtina ir tai, kad konstitucinis Seimo nario laisvas mandatas negali būti suprantamas tik kaip leidimas veikti vien savo nuožiūra, veikti vadovaujantis vien savo sąžine ir ignoruoti Konstituciją (2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai) ar kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti nesuderinami su Konstitucija sprendimai (2009 m. gegužės 15 d. sprendimas).

Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, Seimas, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų leidėjas, yra savarankiškas tiek, kiek jo galių ir plačios diskrecijos neriboja Konstitucija, *inter alia* konstituciniai teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo ir kiti principai (2009 m. rugsejo 24 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtintas atsakingo valdymo principas suponuoja tai, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus (2012 m. spalio 26 d. išvada, 2014 m. gegužės 27 d. nutarimas).

Apibendrinant minėtas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas, susijusias su Seimo laikinųjų tyrimo komisijų sudarymu ir veikla, nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad:

– pagal Konstituciją Seimas gali sudaryti laikinąsias tyrimo komisijas ne bet kokiems, o tik valstybinės svarbos klausimams spręsti, ir tik tokiems, kurie yra galimi atsižvelgiant į Seimo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios, konstitucinę paskirtį, funkcijas ir turimus tam reikalingus įgaliojimus; Seimas, įvertinęs visas aplinkybes, kurios pateisintų Seimo laikinosios tyrimo komisijos sudarymą, ir nusprendęs, kad yra pagrindo sudaryti tokią komisiją, negali pavesti jai tirti klausimų, kurių tyrimas būtų nesuderinamas su Konstitucija (kaip antai tirti ir spręsti klausimų dėl Konstitucijoje tiesiogiai nustatytų konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimų perėmimo iš kitos valstybės valdžios institucijos, dėl vienos valstybės valdžios institucijos įsiterpimo į kitos valstybės valdžios institucijos konstitucinius įgaliojimus ir kt.);

– Seimas nėra saistomas savo sudarytos laikinosios tyrimo komisijos išvados tuo požiūriu, kad gali laisvai nuspręsti pritarti ar nepritarti Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai arba pritarti jai iš dalies (su išlygomis); tačiau Seimas, įvertinęs Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadą ir priėmęs atitinkamą nutarimą, kuriame suformuluota Seimo nuomonė, požiūris į laikinosios tyrimo komisijos išvadą (komisijos veiklos rezultatus), taip išreiškia savo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios institucijos, poziciją dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadoje pateiktų pasiūlymų imtis atitinkamų veiksmų (pavyzdžiui, pareikšti nepasitikėjimą Vyriausybe, konkrečiu ministru ar kitu valstybės institucijos vadovu, pradėti tam tikras siūlomas teisėkūros iniciatyvas ir pan.).

Vadinasi, Seimo nutarimu išreikštas jo sprendimas pritarti Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadoje suformuluotiems pasiūlymams (teiginiams) suponuoja tai, kad Seimas, tokiu būdu pritaręs minėtiems pasiūlymams, jais vadovausis *inter alia* priimdamas atitinkamus teisės aktus.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad konstitucinė Seimo, kaip Tautos atstovybės, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią, prigimtis ir funkcijos, konstitucinis atsakingo valdymo principas suponuoja Seimo pareigą tinkamai įgyvendinti jam Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus, vykdyti

savo funkcijas vadovaujantis Konstitucija, teise, veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Todėl Seimas negali pritarti bet kokio turinio Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai, *inter alia* tokiems joje suformuluotiems pasiūlymams, kurie būtų nesuderinami su Konstitucija, *inter alia* iš konstitucinių teisinės valstybės, valdžių padalijimo principų kylančiais reikalavimais (kaip antai siūloma vienai viešąją valdžią įgyvendinančiai valstybės valdžios institucijai perimti kitos valstybės valdžios institucijos konstitucinius įgaliojimus ar nepagrįstai įsiterpti į juos).

Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvados turi būti formuluojamos taip, kad jomis remiantis būtų galima priimti teisėtus, Konstituciją ir iš jos kylančius konstitucinius imperatyvus atitinkančius sprendimus. Iš Konstitucijos Seimui kyla pareiga, prieš nusprendžiant pritarti ar nepritarti Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai arba pritarti jai iš dalies (su išlygomis), įvertinti, ar minėtos komisijos išvadoje siūlomi atitinkami sprendimai suderinami su Konstitucija, taip pat tai, ar tos komisijos išvadoje suformuluotais pasiūlymais (be kita ko, ir tais, kuriais siūloma priimti atitinkamus teisės aktus arba jų nepriimti) nėra pažeidžiami *inter alia* iš konstitucinių atsakingo valdymo, teisinės valstybės, valdžių padalijimo principų kylantys reikalavimai.

5.5. SEIMO DARBO TVARKA

5.5.1. Bendrosios nuostatos

Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas (Konstitucijos 76 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas

Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d. [nutarime] <...> *inter alia* konstatuota:

„Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta, kad „Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas. Seimo statutas turi įstatymo galią.“

Šiame Konstitucijos straipsnyje suformuluota blanketinė norma, leidžianti Seimui pačiam nustatyti savo struktūrą, darbo tvarką, įstatymų ir kitų teisės aktų pateikimo, svarstymo ir priėmimo procedūras, Seimo struktūrinių padalinių kompetenciją, jų tarpusavio santykius, taip pat reglamentuoti kitus Seimo funkcionavimo klausimus. Pagal Konstitucijos 76 straipsnį tai turi būti nustatyta Seimo statute, kuris turi įstatymo galią.“

<...>

<...> Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 76 straipsnį, yra konstatavęs:

– šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtinta, kad Seimas turi teisę pats nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką; Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta ir teisės akto, kuriuo reglamentuojama Seimo vidaus organizacija ir darbo tvarka, forma: tai – Seimo statutas; pagal Konstituciją Seimo statutas turi įstatymo galią (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas);

– Seimo darbo tvarkos nustatymas apima ir įstatymų leidybos procedūros reglamentavimą (Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d., 2002 m. sausio 14 d., 2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai);

– tai, kad pagal Konstituciją Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, kad Seimo statutą pasirašo Seimo Pirmininkas, *inter alia* reiškia, kad Seimas, paisydamas Konstitucijos, turi teisę pats spręsti savo struktūrinių padalinių sudarymo, jų

kompetencijos, darbo organizavimo klausimus, taip pat tai, kad jokia kita valstybės valdžios institucija negali įsiterpti į šiuos Seimo konstitucinius įgaliojimus (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas).

5.5.2. Įstatymų leidybos procesas

Įstatymų priėmimo tvarka (Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis, 76 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas

<...> Paminėtos įstatymų priėmimo taisyklės įtvirtintos Konstitucijos 69 straipsnyje, kurio 1 dalyje nustatyta: „Įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros“ (*inter alia* 1993 m. lapkričio 8 d., 2011 m. rugsėjo 28 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Seimas, nustatydamas įstatymų priėmimo tvarką, turi paisyti Konstitucijos normų ir principų (2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai). Iš Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo *inter alia* kyla reikalavimas, kad įstatymai, kiti teisės aktai būtų priimami laikantis iš anksto nustatytos Konstituciją atitinkančios tvarkos ir ji nebūtų keičiama jau prasidėjus jų priėmimo procesui (2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis yra susijusi su 76 straipsniu, kuriame nustatyta, kad Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, turintis įstatymo galią (2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Seimo darbo tvarkos nustatymas apima ir įstatymų leidybos procedūros reglamentavimą (2000 m. spalio 18 d., 2002 m. sausio 14 d., 2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai). Aiškindamas Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostatą kartu su Konstitucijos 76 straipsnio nuostata, Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad abi šios nuostatos reiškia, jog įstatymų priėmimo tvarka gali būti reguliuojama Seimo statutu, taip pat įstatymais (2001 m. birželio 28 d., 2002 m. sausio 14 d., 2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Leidžiant įstatymus, kitus teisės aktus Seimą ir kiekvieną Seimo narį saisto Konstitucija, konstituciniai įstatymai, įstatymai bei įstatymo galią turintis Seimo statutas (2008 m. vasario 22 d. nutarimas). Seimo pareiga laikytis Seimo statute apibrėžtų įstatymų priėmimo taisyklių – jo konstitucinė pareiga (*inter alia* 1993 m. lapkričio 8 d., 2002 m. sausio 14 d., 2008 m. vasario 22 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

<...>

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje laikomasi teisinės pozicijos, jog esminiai įstatymuose, Seimo statute nustatytos įstatymų leidybos procedūros pažeidimai reiškia, kad yra pažeidžiama ir Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostata, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros (2001 m. birželio 28 d., 2005 m. sausio 19 d., 2008 m. vasario 22 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Įstatymų leidybos proceso stadijos

Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas

Įstatymų leidybos procesas – tai visuma juridiskai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas, ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka. Visuotiniai pripažintos yra šios pagrindinės įstatymų leidybos proceso stadijos: įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimas, įstatymo projekto svarstymas, projekto priėmimas, priimto įstatymo promulgavimas ir įsigaliojimas. Tik pasibaigus vienai stadijai, nuosekliai

prasideda kita stadija; minėta nuosekli įstatymų leidybos proceso stadijų seka iš esmės yra įtvirtinta Konstitucijoje: įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimas – 68 straipsnyje, įstatymų priėmimas – 69 straipsnyje, įstatymų promulgavimas ir įsigaliojimas – 70–72 straipsniuose (1993 m. lapkričio 8 d., 1997 m. gegužės 29 d., 2008 m. vasario 22 d., 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimai). Juose atskirai nenurodyta įstatymų projektų svarstymo stadija, kuri yra demokratijos principų taikymą įstatymų leidybos procese laiduojanti stadija (1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad: įstatymų leidybos iniciatyvos teisės esmė ir paskirtis – inicijuoti įstatymų leidybos procesą; ši teisė įgyvendinama pateikiant Seimui įstatymo projektą; kai įstatymų leidybos iniciatyvos teisės Seime subjektas pateikia įstatymo projektą, įstatymų leidybos institucijai Seimui iškyla pareiga pradėti jį svarstyti (1993 m. lapkričio 8 d., 1998 m. balandžio 21 d., 2001 m. sausio 25 d., 2005 m. sausio 19 d., 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimai). Po to prasideda antroji įstatymų leidybos proceso stadija, kurią paprastai apibrėžia parlamentų reglamentai (statutai). Šioje stadijoje parlamentarų dėl projekto pateiktos pastabos, pasiūlymai, pataisos ir papildymai yra svarbūs jo svarstymo stadijos elementai (1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas).

Negalima ignoruoti jokios Konstitucijoje, įstatymuose ar Seimo statute įtvirtintos įstatymų leidybos proceso stadijos ar įstatymų priėmimo taisyklės (2010 m. rugsėjo 29 d., 2011 m. rugsėjo 28 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai); būtinybė įstatymus priimti nuosekliai laikantis įstatymų leidybos proceso stadijų ir taisyklių kyla iš Konstitucijos (2008 m. vasario 22 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Seimo vidinė prevencinė teisės aktų konstitucingumo (teisėtumo) kontrolė

Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas

Seimo priimti įstatymai turi atitikti Konstituciją. Įstatymų, kitų Seimo priimtų teisės aktų atitiktį Konstitucijai užtikrina ne tik Konstitucinio Teismo vykdoma konstitucinė jų kontrolė sprendžiant, ar Seimo priimti konstituciniai įstatymai (jų dalys) neprieštarauja Konstitucijai, ar įstatymai (jų dalys) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams, ar Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, bet ir Seimo įgyvendinama vidinė prevencinė kontrolė Seimo statute nustatytais būdais užkertant kelią leisti įstatymus, kitus teisės aktus, kurie gali prieštarauti Konstitucijai arba kitiems aukštesnės galios teisės aktams (2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Jeigu Seimo statute nustatyta, kad tam tikroje įstatymų leidybos proceso stadijoje turi būti vykdoma Seimo vidinė prevencinė įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė, ji turi būti įgyvendinama ne formaliai, o realiai ir veiksmingai (2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Teisėtų lūkesčių apsauga keičiant teisinį reguliavimą

Žr. 1. Konstitucinės santvarkos pagrindai, 1.8. Teisėkūros ir teisės taikymo pagrindai, 1.8.1. Bendrosios nuostatos, 2016 m. sausio 25 d. nutarimas.

Įstatymų leidėjo pareiga numatyti tinkamą *vacatio legis* (Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalis); pereinamasis teisinis reguliavimas, jo keitimas

Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 2 d. nutarimas

Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalis yra susijusi su 70 straipsnio 1 dalimi, kurioje įtvirtinta, kad Seimo priimti įstatymai įsigalioja po to, kai juos pasirašo ir oficialiai paskelbia Lietuvos Respublikos Prezidentas, jeigu pačiais įstatymais nenustatoma vėlesnė įsigaliojimo diena.

Aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principų kontekste, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teisinio reguliavimo pakeitimai turėtų būti daromi taip, kad asmenims, kurių teisei padėčiai jie turi įtakos, būtų užtikrinta reali galimybė prisitaikyti prie naujos teisinės situacijos; todėl, siekiant sudaryti sąlygas asmenims ne tik susipažinti su nauju teisiniu reguliavimu anksčiau, nei jis pradės galioti, bet ir tinkamai pasirengti numatomiems pakeitimams, gali būti būtina nustatyti vėlesnę nei oficialaus paskelbimo dieną jo įsigaliojimo datą (taikymo pradžią); taigi tam tikrais atvejais įstatymų leidėjas privalo numatyti pakankamą *vacatio legis*, t. y. laikotarpį nuo įstatymo oficialaus paskelbimo iki jo įsigaliojimo (taikymo pradžios), per kurį suinteresuoti asmenys galėtų pasirengti įgyvendinti iš jo kylančius reikalavimus; konstitucinio reikalavimo numatyti tinkamą *vacatio legis* turi būti paisoma priimant įstatymus, kuriais nustatomos pareigos ar apribojimai asmenims (2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Darant esminius galiojančio teisinio reguliavimo pakeitimus, lemiančius asmenų teisei padėčiai nepalankius padarinius, gali būti reikalinga numatyti ne tik pakankamą *vacatio legis*, bet ir tam tikrą pereinamąjį teisinį reguliavimą; asmenų, kuriems taikytinas naujas teisinis reguliavimas, teisinė padėtis pereinamosiomis nuostatomis turėtų būti sureguliuota taip, kad jiems būtų suteikta pakankamai laiko užbaigti pradėtus veiksmus, kurių jie ėmėsi ankstesnio teisinio reguliavimo pagrindu, tikėdamiesi, kad jis bus stabilus, ir įgyvendinti pagal ankstesnį teisinį reguliavimą įgytas teises (2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylanti valstybės pareiga užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, be kita ko, reiškia ir tai, kad įstatymų leidėjas, padaręs esminius galiojusio teisinio reguliavimo pakeitimus ir nustatęs tam tikrą pereinamąjį teisinį reguliavimą bei terminą, iki kurio asmenys gali įgyvendinti pagal iki šių pakeitimų galiojusį teisinį reguliavimą įgytas teises, turėtų paisyti šio termino ir nedaryti pereinamojo teisinio reguliavimo pakeitimų, kuriais asmenų teisinė padėtis būtų pabloginta, nebent būtinybė nukrypti nuo šio reikalavimo būtų konstituciškai pateisinama siekiu užtikrinti svarbų viešąjį interesą.

Seimo konstitucinė pareiga laikytis Seimo statute nustatytų teisės aktų priėmimo taisyklių (Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis, 76 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas

Pagal Konstitucijos 76 straipsnį Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutai, turintys įstatymo galią. Seimo darbo tvarkos nustatymas apima ir įstatymų leidybos procedūros reglamentavimą (*inter alia* 2000 m. spalio 18 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai). Seimas, nustatydamas įstatymų priėmimo tvarką, turi paisyti Konstitucijos normų ir principų (2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 15 d., 2015 m.

lapkričio 19 d. nutarimai). Seimą saisto ne tik Konstitucija, bet ir jo paties priimti įstatymai (2002 m. liepos 11 d. nutarimas).

Konstitucinio Teismo nutarimuose ne kartą pažymėta, jog Konstitucijos 76 straipsnio nuostata, kad Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, yra susijusi su Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros.

Aiškindamas abi šias nuostatas kartu, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad leidžiant įstatymus, kitus teisės aktus Seimą ir kiekvieną Seimo narį saisto Konstitucija, konstituciniai įstatymai, įstatymai bei įstatymo galią turintis Seimo statutas (2008 m. vasario 22 d. nutarimas); Seimo pareiga laikytis Seimo statute apibrėžtų įstatymų priėmimo taisyklių ne tik gali, bet ir turi būti traktuojama kaip konstitucinė pareiga, nes ją sąlygoja nuostata, įtvirtinta Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalyje (*inter alia* 1993 m. lapkričio 8 d., 2005 m. sausio 19 d., 2013 m. vasario 20 d. nutarimai).

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje laikomasi teisinės pozicijos, jog esminiai įstatymuose, Seimo statute nustatytos įstatymų leidybos procedūros pažeidimai reiškia, kad yra pažeidžiama ir Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostata, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros (2001 m. birželio 28 d., 2005 m. sausio 19 d., 2008 m. vasario 22 d. nutarimai).

Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutarime, ne tik įstatymai, bet ir Seimo poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami laikantis Seimo statute apibrėžtų teisės aktų priėmimo taisyklių.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostatos, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros, negalima aiškinti vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, esą tik įstatymai turi būti priimami laikantis teisės aktuose nustatytos procedūros. Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis aiškintina paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto, atsižvelgiant *inter alia* į Seimo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios, paskirtį ir funkcijas, be kita ko, į tai, kad Seimas priima ne tik įstatymus, bet ir kitus Seimo aktus (Konstitucijos 67, 105 straipsniai). Viso konstitucinio teisinio reguliavimo kontekste aiškinant Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalį konstatuotina, kad esminiai įstatymuose, Seimo statute nustatytos bet kurių Seimo priimamų teisės aktų (*inter alia* Seimo poįstatyminių teisės aktų) priėmimo procedūros pažeidimai reiškia, kad yra pažeidžiama ir Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis.

Įstatymų leidėjo pareiga numatyti tinkamą *vacatio legis* (Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas

<...> pagal Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalį Seimo priimti įstatymai įsigalioja po to, kai juos pasirašo ir oficialiai paskelbia Lietuvos Respublikos Prezidentas, jeigu pačiais įstatymais nenustatoma vėlesnė įsigaliojimo diena.

Aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisinio reguliavimo pakeitimai turėtų būti daromi taip, kad asmenims, kurių teisei padėčiai jie turi įtakos, būtų užtikrinta reali galimybė prisitaikyti prie naujos teisinės situacijos; todėl, siekiant sudaryti sąlygas asmenims ne tik susipažinti su nauju teisiniu reguliavimu anksčiau, nei jis pradės galioti, bet ir tinkamai pasiręngti numatomiems pakeitimams, gali būti būtina nustatyti vėlesnę jo įsigaliojimo datą (taikymo pradžią) (*inter alia* 2013 m. vasario 15 d., 2016 m. sausio 25 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalį aiškindamas konstitucinio teisinės valstybės principo

kontekste konstatavo, kad tam tikrais atvejais įstatymų leidėjas privalo numatyti pakankamą *vacatio legis*, t. y. laikotarpį nuo įstatymo oficialaus paskelbimo iki jo įsigaliojimo (taikymo pradžios), per kurį suinteresuoti asmenys galėtų pasirengti įgyvendinti iš jo kylančius reikalavimus (*inter alia* 2013 m. vasario 15 d., 2013 m. gegužės 16 d. nutarimai).

5.5.3. Kiti Seimo teisės aktai ir jų priėmimas

Seimo nutarimas kreiptis į Konstitucinį Teismą turi būti priimamas laikantis Seimo statute nustatytų teisės aktų priėmimo taisyklių

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. sprendimas

<...> kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutarime, ne tik įstatymai, bet ir Seimo priimami poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami laikantis Seimo statute apibrėžtų teisės aktų priėmimo taisyklių. Tai taikytina ir Seimo nutarimams kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės aktų atitiktį Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui.

Seimo poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami laikantis Seimo statute nustatytų teisės aktų priėmimo taisyklių (Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas

Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutarime, ne tik įstatymai, bet ir Seimo poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami laikantis Seimo statute apibrėžtų teisės aktų priėmimo taisyklių.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostatos, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros, negalima aiškinti vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, esą tik įstatymai turi būti priimami laikantis teisės aktuose nustatytos procedūros. Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis aiškintina paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto, atsižvelgiant *inter alia* į Seimo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios, paskirtį ir funkcijas, be kita ko, į tai, kad Seimas priima ne tik įstatymus, bet ir kitus Seimo aktus (Konstitucijos 67, 105 straipsniai). Viso konstitucinio teisinio reguliavimo kontekste aiškinant Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalį konstatuotina, kad esminiai įstatymuose, Seimo statute nustatytos bet kurių Seimo priimamų teisės aktų (*inter alia* Seimo poįstatyminių teisės aktų) priėmimo procedūros pažeidimai reiškia, kad yra pažeidžiama ir Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalis.

<...>

Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 20 d. nutarime, tai, kad Seimas, priimdamas poįstatyminius teisės aktus, nesilaiko Konstitucijos ir Seimo statuto, reiškia, jog yra pažeidžiamas ir konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuojantis teisės aktų hierarchiją.